

KATOLICKI UNIWERSYTET LUBELSKI
OPRACOWAŁ MARIUSZ SOBIECH
DZIEJE PARAFII POD WEZWANIEM
BŁOGOSŁAWIONEGO MICHAŁA KOZALA BM
W PRUSZCZU GDAŃSKIM

Praca magisterska napisana
pod kierunkiem ks. dr hab.
Zdzisława Kropidłowskiego
na Wydziale Teologii
Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego

LUBLIN 2004

Spis treści

Wykaz skrótów	2
Spis tabel	2
Wstęp	3
1. Z dziejów miejscowości i Kościoła w Pruszczu Gdańskim	4
1.1. Okres katolicki do roku 1585	4
1.2. Do roku 1945	6
1.3. Dzieje do roku 2000	9
1.4. Początki i rozwój duszpasterstwa katolickiego w Pruszczu Gdańskim	10
1.5. Erekcja parafii	14
2. Miejsca kultu, duszpasterze i współpracownicy	16
2.1. Kościół parafialny	16
2.2. Proboszcz	18
2.3. Wikariusze od 1988-2003	19
2.4. Organiści	20
2.5. Rada parafialna	21
3. Duszpasterstwo w latach 1987-2003	22
3.1. Charakterystyka demograficzno – społeczna parafii	22
3.2. Sakramenty święte	23
3.3. Misje święte i rekolekcje	31
3.4. Katechizacja	32
3.5. Pielgrzymki parafialne	33
3.6. Stowarzyszenia i grupy duszpasterskie	34
Zakończenie	40
Bibliografia	41

Wykaz skrótów

AK	- Akcja Katolicka
AKMGd	- Archiwum Kurii Metropolitalnej Gdańskiej
APMB	- Archiwum Parafii Matki Bożej Nieustającej Pomocy w Pruszczu Gdańskim
APMK	- Archiwum Parafii bł. Michała Kozala BM w Pruszczu Gdańskim
KKK	- Katechizm Kościoła Katolickiego
KPK	- Kodeks Prawa Kanonicznego
KSM	- Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży
MDG	- Miesięcznik Diecezji Gdańskiej
SDG	- Schematyzm Diecezji Gdańskiej

Spis tabel

1. Wykaz księży wikariuszy pracujących w parafii p.w. bł. Michała Kozala BM w Pruszczu Gdańskim w latach 1988-2003.
2. Liczba chrztów w parafii p.w. bł. Michała Kozala BM w Pruszczu Gdańskim w latach 1988–2003.
3. Liczba dzieci przyjętych do Pierwszej Komunii Świętej w parafii p.w. bł. Michał Kozala BM w Pruszczu Gdańskim w latach 1990-2003.
4. Liczba osób bierzmowanych w parafii p.w. bł. Michała Kozala BM w Pruszczu Gdańskim w latach 1989-2003.
5. Liczba zawartych małżeństw w parafii p.w. bł. Michała Kozala BM w Pruszczu Gdańskim w latach 1988-2003.
6. Liczba zmarłych w parafii p.w. bł. Michała Kozala BM w Pruszczu Gdańskim w latach 1988-2003.

WSTĘP

Pruszcz Gdański to miasto położone przy szosie Gdańsk–Łódź i linii kolejowej z Gdańska do Tczewa. Pierwsza źródłowa informacja o miejscowości pochodzi z 1307 roku, a prawa miejskie otrzymała w roku 1941.

Celem tej pracy jest omówienie działalności duszpasterskiej w parafii p.w. bł. Michała Kozala BM, przybliżenie sylwetek pracujących w niej kapłanów oraz przedstawienie form życia religijnego wiernych.

Pracę tę oparłem zarówno na źródłach, jak i opracowaniach. Podstawę do napisania pracy stanowiły archiwalia przechowywane w Archiwum Parafii bł. Michała Kozala w Pruszczu Gdańskim, a szczególnie kronika parafialna oraz relacje mieszkańców.

Praca posiada trzy rozdziały. Zastosowałem w niej układ rzeczowy oraz chronologiczny.

W pierwszym rozdziale przedstawiłem zarys dziejów Pruszcza Gdańskiego oraz omówiłem początki duszpasterstwa katolickiego w mieście. Jeden z paragrafów poświęciłem samemu momentowi erygowania parafii p.w. bł. Michała Kozala BM.

W drugim rozdziale omówiłem dzieje budowy kościoła parafialnego, jego architekturę i wyposażenie. Przedstawiłem również duszpasterzy parafii, jak i pomocników świeckich, organistów i członków rady parafialnej.

Ostatni trzeci rozdział poświęciłem działalności duszpasterskiej, a mianowicie zaprezentowałem formy duszpasterstwa: sprawowanie sakramentów, katechizację, pielgrzymki parafialne, stowarzyszenia i grupy duszpasterskie.

Pragnę wyrazić swoje podziękowanie wszystkim osobom, dzięki którym praca ta mogła powstać.

Słowa wdzięczności w sposób szczególny kieruję na ręce księdza kanonika Jerzego Pobłockiego. Dziękuję mu za poświęcony czas i zainteresowanie, w szczególności za udostępnienie źródeł archiwalnych dotyczących parafii.

1. Z DZIEJÓW MIEJSCOWOŚCI I KOŚCIOŁA W PRUSZCZU GDAŃSKIM

W pierwszym rozdziale przedstawiam zarys dziejów Pruszcza Gdańskiego, jego położenie geograficzne. Omówiłem początki i rozwój duszpasterstwa katolickiego w Pruszczu Gdańskim oraz sam moment erygowania parafii p.w. bł. Michała Kozala BM.

1.1. Okres katolicki do roku 1885.

Pruszcz Gdański jest położony w powiecie gdańskim, w województwie pomorskim. Jest oddalony 10 km na południe od centrum Gdańska, leży nad rzeką Radunią i Kanałem Raduni. Przez Pruszcz Gdański przebiega linia kolejowa Gdańsk-Tczew oraz droga krajowa nr1 łącząca Gdańsk z Łodzią. Na zachód od Pruszcza Gdańskiego rozciąga się Wyżyna Gdańska, część wschodnia leży na terenie Żuław Gdańskich.

Dokładna data powstania miejscowości Pruszcz nie została odnotowana w żadnych źródłach historycznych. Z badań archeologicznych możemy jedynie dowiedzieć się o osadnictwie na tym terenie.

Wykopaliska pozwoliły ustalić, że osada ludzka istniała na terenie Pruszcza Gdańskiego u schyłku epoki kamiennej.

Badania archeologiczne z 1939 roku pozwoliły ustalić, że przez Pruszcz przechodził szlak handlowy i był prowadzony handel wymienny. Praslówianie zamieszkujący te tereny zajmowali się hodowlą zwierząt, odlewnictwem, garncarstwem, kowalstwem i bursztyniarstwem. W okresie dominacji rzymskiej prawdopodobnie Pruszcz był głównym portem przy ujściu Wisły, gdzie prowadzono handel z południową Europą.

Stulecia X-XIII przynoszą powstanie i umocnienie się państwa polskiego oraz wejście Polski do zachodnioeuropejskiego kręgu cywilizacyjnego, tego właśnie, który w następnych stuleciach czekać miał tak niebywały rozwój. W X wieku na północ od Pruszcza powstała osada, późniejszy Gdańsk, a Pruszcz stracił swoje znaczenie nadmorskie na skutek obniżenia się poziomu morza. W XIV wieku Pruszcz nabrał pewnego znaczenia z powodu rozwoju wzdłuż głównego traktu prowadzącego do Gdańskiego pogrodzia.

Najstarsza notatka pisana dotycząca miejscowości pochodzi z 1307 roku. Przed 1308 rokiem Pruszcz był własnością wojewody chełmińskiego-Stefana, a następnie przeszedł na własność krzyżackiej konturii gdańskiej.

Nazwa „Pruszcz” dla osady stanowiącej dzisiejsze miasto Pruszcz Gdański, notowana jest od XIV wieku i podlega ciągłym zmianom.

Najstarsze zapisy to; Pruszy (1315), Brusicz (1402-1415), Prust (1438), Prusz (1504), Pruszcz (1553), Prust (1584), Pruszcz (1597), Praust (1790) w języku niemieckim.

Za panowania krzyżackiego, w połowie XIV wieku Pruszcz nabrał szczególnego znaczenia. W 1347 roku Krzyżacy zbudowali śluzę na rzece i przekopali kanał tworząc nowe koryto Raduni tzw. Nową Radunię.

Od 1348 roku kanał ten dostarczał wodę pitną dla Gdańska i wodę do napędzania młynów, kuźnic i innych ówczesnych urządzeń przemysłowych oraz do miejskich fos. Wzrosło, więc znaczenie strategiczne wsi powiązanej dotąd z Gdańskiem.

Kontur gdański Ludeke von Essen w roku 1367 odnowił przywilej lokacyjny na prawie chełmińskim i nadał majątek Pruszcza Jakubowi Schultzenowi oraz jego spadkobiercom w wieczystą dzierżawę. W tym czasie wieś posiadała 89 łanów chełmińskich, we wsi istniał młyn i dwie karczmy. Jakub Schultzen jako sołtys przeprowadził zasiedlenie byłego majątku niemieckimi osadnikami i w połowie XIV wieku rozpoczął budowę murowanego Kościoła.

W roku 1400 Pruszcz posiadał 65 łanów, istniały w nim dwie karczmy, dwa kramy i dwie rzeźnie. A w 1437 roku posiadał już 77 łanów, dwie rzeźnie, cztery kramy i piekarnię. W 1585 roku w Pruszczu istniało 20 gospodarstw o powierzchni 89 łanów, wieś posiadała trzech sołtysów, czterech rajców, dwie karczmy i osiemnastu ogrodników.

Na przestrzeni dziejów ze względu na strategiczne położenie Pruszcz był wielokrotnie niszczone. W celu odcięcia Gdańska od wody szczególnie atakowano śluzę. W 1433 roku w czasie wojny 13-letniej wojska husyckie wyrządziły poważne szkody. W 1454 i 1460 roku Krzyżacy w wojnie z gdańszczanami uszkodzili Kościół, basztę obronną i zdobyli śluzę, a także przekopali wały pozbawiając Gdańsk wody. W roku 1577 Kościół zniszczyły wojska Stefana Batorego, zmieniając go na stajnię dla koni.

Król Kazimierz Jagiellończyk przywilejem z 16 czerwca 1454 roku nadał Gdańskowi obszar konturii gdańskiej, w skład, której wszedł Pruszcz.

Zakon Krzyżacki utracił ziemie gdańskie na mocy Pokoju Toruńskiego. Dość wcześnie, bo już w 1518 roku dotarła na Pomorze reformacja i natrafiła na podatny grunt.

W roku 1530 do Pruszcza przeniesiono z Kościoła Św. Jana proboszcza Urbana Urlicia, zwolennika umiarkowanej reformy zewnętrznych obrzędów Kościoła. W 1544 roku na mocy prawa patronatu wykonywanego przez magistrat gdański Kościół przeszedł w ręce protestantów i otrzymał nowy wystrój.

Oficjalnie przyjmuje się, że parafia ewangelicka w tym Kościele powstała w roku 1585 . Kronika Pruszcza podaje, że protestanci duchowni urzędowali tu już wcześniej.

Ci mieszkańcy Pruszcza, którzy nie przeszli na protestantyzm we Mszy Św. i nabożeństwach uczestniczyli w parafii Św. Wojciecha.

1.2. Do roku 1945.

Pruszcz związany z Gdańskiem rozwijał się i pozostał enklawą przy Rzeczypospolitej. W wieku XVII Pruszcz był najważniejszą i najokazalszą ze wszystkich wsi należących do Gdańska. Miał własną szkołę, kościół, który otrzymał bogaty wystrój renesansowy i barokowy. W zajazdach zatrzymywali się zdążający do Gdańska kupcy, możnowładcy i królowie polscy. W 1690 roku w Pruszczu mieszkało 426 osób .

W 1793 roku obszar ten został włączony do Prus i znalazł się wraz z całym powiatem gdańskim w obrębie województwa pomorskiego wchodzącego w skład prowincji-Prusy Zachodnie. Liczył wówczas 734 mieszkańców . W 1814 roku Pruszcz został wyłączony z miasta Gdańska i stał się pruską wsią. W 1818 roku przeprowadzono nowy podział administracyjny państwa pruskiego, dzieląc obszar Prus Zachodnich na dwie regencje, te z kolei na powiaty. I tak regencja Gdańska posiadała osiem powiatów . Dnia 1 czerwca 1818 roku utworzono starostwo z siedzibą w Rusocinie, a później w Pruszczu. 16 lutego 1844 roku starostwo przeniesiono do Gdańska .

W 1852 roku ukończono budowę linii kolejowej Gdańsk-Tczew, a w 1875 do Kartuz i później do Lęborka. W XIX wieku zbudowano szosę łączącą Gdańsk z Tczewem, a Pruszcz stał się ośrodkiem przemysłowo-rolniczo-komunikacyjnym. W 1869 roku wieś liczyła 1819 mieszkańców . W 1881 roku wybudowano cukrownię, a w 1894 założono dom starców, który pełnił rolę szpitala. W Pruszczu była apteka, stacja weterynaryjna, dworzec kolejowy, dwa urzędy pocztowe, dwie szkoły, mleczarnia i browar.

Przez następne lata nastąpił dalszy wzrost liczby ludności Pruszcza. W 1885 roku wieś liczyła 2370 mieszkańców, a w roku 1900-2700 mieszkańców. W 1921 roku w pobliżu śluzy i murowanego młyna wybudowano elektrownię wodną, zaopatrującą mieszkańców w energię elektryczną .

W Pruszczu także został wprowadzony Edykt Rady Gdańska z 1601 roku o powszechnym obowiązku szkolnym na gdańskich terenach wiejskich. W 1634 roku Rada wydała dla Pruszcza nowy regulamin szkolny . Od strony południowej kościoła gotyckiego w latach 1763-1764 wybudowano nowy budynek szkoły parafialnej .

Dla uczniów wyznania katolickiego w 1866 roku w wynajętym budynku otworzono w Pruszczu prywatną szkołę, do której uczęszczało 217 uczniów. Językiem ojczystym i obowiązkowym był język niemiecki .

Na mocy Traktatu Wersalskiego utworzono Wolne Miasto Gdańsk, w którym dzielono obywateli na ludzi pochodzenia polskiego lub języka mających pełnię praw i tych praw pozbawionych obywateli państwa polskiego .

W Pruszczu w tym okresie istniała 7-klasowa szkoła z językiem niemieckim. Młodsze klasy wszystkie zajęcia miały razem, oprócz lekcji religii, uczniowie klas starszych byli podzieleni według wyznania .

Dzieci przedszkolne wychowywane były w polskim duchu w ochronce założonej w 1935 roku . Związek Polaków przy udziale Związku Nauczycielstwa Polaków otworzył 17 marca 1934 roku świetlicę mieszczącą się w budynku dworca PKP, a przed wybuchem wojny w prywatnym domu .

Od dnia 1 września 1939 roku w Pruszczu niszczone wszystko, co polskie: zdemolowano polską szkołę i ochronkę, aresztowano polskich kolejarzy i działaczy polskich organizacji. W niemieckiej szkole hitlerowcy urządzili tymczasowe więzienie dla aresztowanych Polaków z Pruszcza i okolicznych wsi. Wielu mieszkańców Pruszcza trafiło do obozów w Stuthofie, Sachsenhausen i do Oświęcimia .

W październiku 1939 roku Niemcy rozpoczęli wysiedlenie rodzin polskich z terenu byłego Wolnego Miasta Gdańska, ponieważ Gdańsk i okolice miały być „czysto niemieckie”. Los ten spotkał również Polaków mieszkających w Pruszczu, zwłaszcza rodziny kolejarzy wcześniej aresztowanych. Dnia 21 listopada 1939 roku przeprowadzono taką akcję w Pruszczu, Trąbkach i Ełganowie .

Kościół katolicki dzielił losy ogółu Polaków, traktowanych w szczególności przez niemiecki rasizm-jak i ogół Słowian, nie mówiąc już o Żydach-jako rasie niższej. Toteż mimo trudnych doświadczeń na całym obszarze państwa już od września 1939 roku najcięższy był los Kościoła na ziemiach włączonych jesienią tegoż roku do Rzeszy, zwłaszcza zaś na Pomorzu i tak zwanym kraju Warty. Celem konsekwentnie i z brutalną bezwzględnością realizowanym stała się zupełna germanizacja Kościoła. Tu rozdzielono bardzo ściśle katolików na Kościół niemiecki i polski; niemiecki, bynajmniej nie popierany przez władze, borykał się cały czas z brakiem kapłanów i świątyń; polski zredukowano do tego stopnia, że w końcu na miejsce dawnych tysiąca siedmiuset świątyń i kaplic czynnych było zaledwie około sześćdziesięciu, spośród zaś około dwóch tysięcy czterystu kapłanów w roku 1939 funkcje duszpasterskie w bardzo ograniczonych rozmiarach mogło spełniać w 1944 roku tylko około sześćdziesięciu.

Ze wszystkich biskupów polskich w „Rzeszy” pozostał na miejscu, w areszcie domowym, jedynie biskup Walenty Dymek w Poznaniu. Trzech biskupów, wiekowy Antoni Julian Nowowiejski, ordynariusz płocki, jego sufragani Leon Wetmański i sufragani wrocławski Michał Kozal zostali zamordowani w obozach koncentracyjnych. Sufragani chełmiński Konstanty Dominik zmarł w Gdańsku, wygnany ze swojej diecezji i stale inwigilowany przez gestapo .

W Pruszczu w okresie II Wojny Światowej istniały podobozy, obozu koncentracyjnego Stutthof. Latem 1944 roku hitlerowcy założyli dwa kobiece podobozy żydowskie.

Pruszcz otrzymał prawa miejskie w czasie ostatniej wojny, kiedy 1 kwietnia 1942 roku przyłączono go do Gdańska na mocy dekretu A. Hitlera z dnia 8 października 1939 roku .Latem 1944 roku hitlerowcy założyli dwa podobozy: Aussenarbeitslagre Kochstedt założony 7 lipca 1944, a zlikwidowany w lutym 1945 roku, łącznie pracowało tu 1500 Żydówek przy budowie lotniska. Aussenarbeitslager Russoschin bei Praust powstał 13 września 1944 roku, a zlikwidowano go oficjalnie 12 lutego 1945 roku-więźniarki pracowały na kolei. Przy drodze do Roszkowa zlokalizowany był obóz jeńców wojennych z wybudowaną komorą gazową .

Dnia 23 marca 1945 roku 2 Armia Uderzeniowa II Frontu Białoruskiego wyzwoliła Pruszcz. Niemcy wysadzili wszystkie mosty na Raduni i jej kanał oraz obiekty przemysłowe z cukrownią na czele . Na ulicy Zastawnej znajduje się obelisk i cmentarz z 2367 grobami żołnierzy Armii Czerwonej poległych w walkach o wyzwolenie terenów powiatu pruszczańskiego.

1.3. Dzieje do roku 2000.

Pruszcz Gdański z chwilą zakończenia działań wojennych był bardzo zniszczony. Spłonęło ok. 100 mieszkań, wiele sklepów, warsztatów, browar, tartak i inne. Cukrownia została zniszczona w 45%. Poważnie uszkodzony został Kościół nad Kanalem Raduni. Miał zniszczony dach, były wyrwy w ścianach i zdemolowane wnętrze. Wybudowana w 1755 roku plebania znajdująca się naprzeciw kościoła ocalała i stojący przy kościele budynek dawnej szkoły parafialnej. Zachował się budynek szkoły niemieckiej, w którym wojska radzieckie urządziły lazaret .

Na mocy dekretu Prezydium Krajowej Rady Narodowej Pruszcz znalazł się w województwie gdańskim, powiecie gdańskim ze starostwem w Sopocie i jego ekspozyturą w Pruszczu. Od kwietnia 1945 roku organizowano polską administrację, biuro meldunkowe zarejestrowało 2,5 tysiąca Niemców i 30 Polaków, nie licząc autochtonów, którzy przyjęli obywatelstwo polskie.

Na miejsce ludności niemieckiej, masowo wyjeżdżającej za Odrę napływali osadnicy polscy .

W kolejnych miesiącach uruchomiono: Urząd Pocztowy w dniu 30 marca 1945 roku, a w kwietniu przejęto Dworzec Kolejowy i przystąpiono do naprawy torów kolejowych, nastawni. Od 4 maja 1945 roku przystąpiono do odbudowy i rekonstrukcji cukrowni, którą uruchomiono 26 listopada 1946 roku. W ocalałym domu starców, zorganizowano szpital dla ludności cywilnej i ambulatorium.

Pierwszym proboszczem parafii MBNP został w listopadzie 1945 roku ksiądz Józef Dydymski.

W budynku dawnej szkoły niemieckiej 10 czerwca 1945 roku powstała pierwsza szkoła polska . W tym samym roku powstało Liceum Ogrodnicze .

Po wojnie miasto bardzo szybko rozbudowało się. Na początku tylko przy głównych ulicach: Chopina, Grunwaldzkiej, Wojska Polskiego. W 1950 roku zaczęły powstawać bloki przy ulicy Dąbrowskiego, Wojska Polskiego, Ogrodowej, Żwirki i Wigury .

1 września 1951 roku przy ulicy Niemcewicza powstała Szkoła Podstawowa i Liceum Ogólnokształcące im. Marii Konopnickiej. W latach 60 zaczęło powstawać osiedle domków jednorodzinnych nad Radunią, 31 sierpnia 1961 roku otworzono na tym osiedlu kolejną Szkołę Podstawową – pomnik Tysiąclecia Państwa Polskiego . Powstały liczne przedsiębiorstwa i instytucje, ukierunkowane głównie na potrzeby rolnictwa, budownictwa i transportu. W 1973 roku zaczęto budować „Osiedle Wschód” .

W 1994 roku miasto zajmowało 16,5 km² i liczyło 21,686 mieszkańców. Obecnie posiada rozwiniętą infrastrukturę społeczną i gospodarczą, rozbudowaną bazę handlowo-usługową i turystyczną. Pruszcz jest ośrodkiem usługowo-produkcyjnym i administracyjnym, siedzibą gminy Pruszcz Gdański i powiatu gdańskiego .

1.4. Początki i rozwój duszpasterstwa katolickiego w Pruszczu Gdańskim.

Pierwsze kościoły na Wyżynie Gdańskiej wybudowano prawdopodobnie za czasów króla Bolesława Chrobrego. Były to świątynie powstałe przy znacznie większych grodach, będących większymi skupiskami ludzkimi . Rozwój sieci parafialnej w ścisłym znaczeniu nastąpił w XII wieku, co wiązało się z zagęszczeniem osadnictwa i rozwojem organizacji kościelnej. W pobliżu Pruszcza funkcjonowały kościoły w Kłodawie, Miłobądzu, Trąbkach i Świętym Wojciechu .

Kościół w Pruszczu wybudowany został około 1200 roku, był fundacją księcia Mściwoja. Powodem założenia parafii za rządów krzyżackich było wyłączenie poddanych księcia z parafii benedyktyńskiej Św. Wojciecha . Spis kościołów parafialnych, które zapłaciły „świętopierzenie” w

latach 1325 i 1326 zawiera również parafie w Pruszczu w dekanacie gdańskim, co potwierdza istnienie tamtejszego Kościoła .

Od XIV wieku wierni z Pruszcza uczęszczali na praktyki religijne do kościoła zlokalizowanego w południowej części wioski. Po przejęciu świątyni przez protestantów, wierni należeli do parafii w Świętym Wojciechu. Spowodowało to zwiększającą się objętość religijną.

Po jej rozpadzie, po misji św. Wojciecha w 1000 roku ustanowiono metropolię gnieźnieńską, w skład której wchodziła diecezja kołobrzeska. Ziemia gdańska w latach 1000-1013 należała do tej właśnie diecezji. Na skutek reakcji pogańskiej na Pomorzu przynależała do biskupstwa kruszwickiego, założonego przez zarządcę Kujaw Mieczysława II około roku 1015, dla Kujaw i Pomorza Gdańskiego.

Po zburzeniu Kruszwicy w 1096 roku siedzibą diecezji przeniesiono do Włocławka. W czasie pobytu Legata papieskiego w Polsce w latach 1122-1124 powstało biskupstwo włocławskie. Z bulli protekcyjnej Papieża Eugeniusza II z 1148 roku wynika, że Pomorze Wschodnie z Gdańskiem wchodziło w skład tej diecezji, co znalazło odbicie w jej nazwie. Diecezja kujawsko-pomorska istniała aż do roku 1818, podzielona była na trzy archidiaconaty, największy archidiaconat pomorski liczył 160 parafii .

W 1818 roku wierni z Pruszcza przeszli pod zarządek oficjała pomorskiego, który został mianowany wikariuszem apostolskim. Dnia 16 lipca 1821 roku bullą papieską „De salute animarum” Archidiaconat Pomorski został włączony do diecezji chełmińskiej. W dniu 28 czerwca 1919 roku został podpisany traktat pokojowy w Wersalu, na mocy którego utworzono Wolne Miasto Gdańsk, w granicach którego znalazły się oprócz samego Gdańska również Żuławy po rzekę Nogat oraz znaczne obszary Gdańskich Wyżyn, a także Sopot i Oliwa. Teren Wolnego Miasta Gdańska, który liczył 1926 km² zamieszkiwało 356 740 osób należących do następujących grup wyznaniowych: protestanci 64,7%, katolicy 32,6%, żydzi 1,4%, pozostałe wyznania 1,3%. W granicach Wolnego Miasta znalazło się 18 parafii należących do diecezji chełmińskiej i 18 parafii z diecezji warmińskiej .

Dnia 21 kwietnia 1922 roku z 18 parafii diecezji warmińskiej i 18 parafii diecezji chełmińskiej utworzono administraturę apostolską .W dniu 30 grudnia 1925 roku Stolica Apostolska bullą „Uniuersa Christi fidelium cura”, eregowała samodzielną diecezję gdańską, podległą jej bezpośrednio. Jej administratorem i ordynariuszem został ksiądz biskup Edward O'Rourke .

Pragnienie posiadania własnego kościoła i parafii katolicy mieszkańcy Pruszcza Gdańskiego osiągnęli stopniowo przez wybudowanie kaplicy, a później Kościoła oraz przez utworzenie tzw. „Kuratii” parafii filialnej, a wreszcie samodzielnej parafii.

W celu budowy kościoła w Pruszczu utworzono w 1921 roku komitet budowy kościoła. Początkowo wybudowano murowaną kaplicę przy ul. Wojska Polskiego w pobliżu kościoła protestanckiego . Ziemie pod budowę Kościoła ofiarowali państwo Albert i Klara Chill . Dnia 30 sierpnia 1922 roku biskup gdański zezwolił na budowę Kościoła filialnego w Pruszczu Gdańskim . W latach 1923-1929 zbudowano kościół parafialny, a konsekracji świątyni p. w. Matki Bożej Nieustającej Pomocy dokonał ks. Biskup Edward O'Rourke w dniu 14 września 1930 roku . Parafię Matki Bożej Nieustającej Pomocy erygowano dnia 12 lutego 1929 roku . Pierwszym proboszczem nowej parafii został ksiądz Johannes Wohlert . W latach 1940-1944 duszpasterzem w Pruszczu był ks. Johannes Kischitzki

Pod względem administracji kościelnej parafia pruszczańska należała do dekanatu gdańskiego, a od 23 sierpnia 1931 roku do dekanatu Gdańsk-Wieś , a od dnia 1 października 1960 roku do powstałego dekanatu Pruszcz Gdański .

Prowadzeniem działalności duszpasterskiej oraz usuwaniem wojennych uszkodzeń kościoła zajął się ksiądz Romuald Mühlhoff, który był administratorem parafii od 1 stycznia 1944 do 5 listopada 1945 roku. Jego następcą został ks. Jan Dydymski. Dnia 31 stycznia 1946 roku otrzymał nominację na dziekana dekanatu Gdańsk-Wieś. W dniu 14 kwietnia 1955 roku rozpoczęto budowę plebani. Kolejnym duszpasterzem w Pruszczu Gdańskim został ks. Józef Wałąg. Dnia 1 lipca 1957 roku został administratorem, a później proboszczem parafii Matki Bożej Nieustającej Pomocy. Był dziekanem dekanatu Gdańsk-Wieś, a następnie utworzonego w dniu 1 października 1966 roku dekanatu Pruszcz Gdański. Ks. Prałat Józef Wałąg przeprowadził szereg remontów w kościele parafialnym oraz filialnym, wybudował nowy Dom Katechetyczny wraz z nową plebanią oddany został do użytku w 1985 roku. 5 sierpnia 1987 roku przeszedł na emeryturę, zmarł 12 listopada 1997 roku. Jego następcą został ks. Andrzej Żebrowski.

Liczba ludności parafii MBNP w ciągu kilkunastu lat ciągle wzrastała, co spowodowało wyodrębnienie kolejnych parafii. Jako pierwszy dnia 16 sierpnia 1968 roku powstał wikariat eksponowany w Wiślince, a dnia 6 czerwca 1982 roku erygowano parafię p.w. Niepokalanego Serca Maryi.

W 1972 roku powstał wikariat eksponowany przy zabytkowym kościele p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego przy ulicy Wojska Polskiego, który został zatwierdzony 16 lutego 1976 roku. Duszpasterzem zabytkowego kościoła od dnia 1 lipca 1972 roku został ks. Janusz Rekowski. Samodzielną parafię erygowano 10 listopada 1980 roku. Jego następcą został ks. Stanisław Łada. Dnia 23 sierpnia 1984 roku rozpoczęto budowę Domu Katechetycznego, a uroczystego poświęcenia dokonano dnia 14 września 1989 roku. W kościele p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego przeprowadzono szereg prac remontowych, a od grudnia 1989 roku rozpoczęto rozmowy w Ministerstwie Kultury i Sztuki w sprawie rewindykacji głównego ołtarza z Muzeum Narodowego w Warszawie.

10 lutego 1982 roku ustanowiono samodzielną parafię p.w. Św. Jacka Odrowąża w Straszynie. Administratorem został ks. mgr Cezary Annusewicz, jest on budowniczym nowego kościoła poświęconego 28 sierpnia 1988 roku. W latach 1995-1997 proboszczem był ks. mgr Wojciech Michalak, jego następcą został ks. mgr Ryszard Bugajski. Dnia 30 czerwca 1997 roku dokonano uroczystego poświęcenia Diecezjalnego Domu Rekolekcyjnego w Straszynie.

W dniu 7 grudnia 1987 roku została erygowana kolejna parafia w Pruszczu Gdańskim p.w. bł. Michała Kozala BM. Konsekracji świątyni dokonał ksiądz arcybiskup Tadeusz Gocłowski w dniu 1 października 2000 roku.

Miejscowość Rotmanka wyłączono z parafii MBNP w dniu 27 czerwca 1996 roku i utworzono parafię p.w. Św. Faustyny Kowalskiej, w której wybudowano dom parafialny z tymczasową kaplicą. Proboszczem jest ks. Andrzej Kosowicz.

1.5. Erekcja parafii i początek budowy Kościoła.

Z powodu rozbudowującej się od 1973 roku wschodniej części Pruszcza Gdańskiego powstała potrzeba budowy świątyni na tym osiedlu. Wierni mieszkający na Osiedlu Wschód wielokrotnie zwracali się do władz państwowych i kościelnych z prośbą o budowę Kościoła.

Kuria Biskupia w Gdańsku w dniu 16 lutego 1986 roku przekazała Episkopatowi i Ministerstwu do Spraw Wyznań w Warszawie, do rozpatrzenia negatywnie załatwiony przez Urząd Wojewódzki w Gdańsku wniosek o budowę nowego Kościoła w Pruszczu Gdańskim. Sprawa ta została pozytywnie rozpatrzona w Warszawie i 10 maja Kuria Biskupia w Gdańsku otrzymała pismo

z Ministerstwa zezwalające na budowę Kościoła w Pruszczu Gdańskim, w dzielnicy „Wschód” . Zezwolenie zostało wydane w trakcie trwania trzeciej pielgrzymki do Ojczyzny Jana Pawła II. Ojciec Święty przebywał w Gdańsku w 11 –12 czerwca 1987 roku, a wierni parafii Pruszcz Gdańskiego czynnie uczestniczyli w uroczystościach na Westerplatte, Bazylice Mariackiej i Gdańsku Zaspie .

Parafia jest określoną wspólnotą wiernych na sposób stały w Kościele partykularnym, nad którą pasterską pieczę, pod władzą biskupa diecezjalnego, powierza się proboszczowi jako jej własnemu pasterzowi . Chociaż wspólnota kościelna zawsze posiada wymiar powszechny, to jednak swój najbardziej bezpośredni i widzialny wyraz znajduje w życiu parafii. Parafia jest niejako ostatecznym umiejscowieniem Kościoła, a poniekąd samym Kościołem zamieszkującym pośród swoich synów i córek .

Parafię erygowano w dniu 1 grudnia 1987 roku pod wezwaniem bł. Michała Kozala BM. W dekrete erygującym parafię zapisano: Nowa parafia pod wezwaniem bł. Michała Kozala BM w Pruszczu Gdańskim powstanie z podziału parafii pod wezwaniem Matki Bożej Nieustającej Pomocy w Pruszcz Gdańskim w ten sposób, że odłączymy od tejże parafii część stanowiącą nową parafię, określoną następującymi granicami: od strony zachodniej granicę nowej parafii stanowią tory kolejowe Gdańsk-Tczew, od strony południowej granica ta pokrywa się z granicami miejscowości Cieplewo i Grabowo, nie włączając tych miejscowości do nowej parafii; od strony wschodniej dochodzi ona do granic miejscowości Pruszcz-Pole i PGR oraz Radunica i Rokitnica . Dołączono też do nowej parafii wieś Roszkowo.

Dnia 15 grudnia 1987 roku proboszczem tej parafii został ustanowiony ks. Jerzy Pobłocki .

Pod względem administracji kościelnej parafia p.w. bł. Michała Kozala od swojego powstania należała do dekanatu Pruszcz Gdański, który wchodzi w skład Archidiecezji Gdańskiej .

Natychmiast po ogłoszeniu erekcji parafii, wierni przystąpili do budowy kaplicy na obszarze 0,30 ha ziemi ofiarowanej przez Zofię i Stanisława Pylaków przy ul Orzeszkowej 5 . W dniu 24 grudnia 1987 roku odprawiono w kaplicy uroczystą pasterkę. Poświęcenia kaplicy dokonał ks. biskup Tadeusz Gocłowski.

26 stycznia 1988 roku . Ks. biskup poświęcił także monstrancję ufundowaną przez niewiasty parafii .

W niedługim czasie dzięki ofiarności parafian i darczyńców wyposażono kaplicę w ornaty, kielichy, puszki, monstrancję, tabernakulum, baldachim oraz inne parametry niezbędne do funkcjonowania parafii.

Początkowo ks. proboszcz Jerzy Pobłocki z przydzielonym od dnia 1 stycznia 1988 roku wikarym ks. Piotrem Tworkiem zamieszkali na plebani parafii pod wezwaniem Matki Bożej Nieustającej Pomocy przy ul. Chopina 3. W budynku tym odbywała się również katechizacja dzieci obu parafii. A od 15 stycznia 1988 roku zamieszkali na terenie parafii przy ul. Jagiełły 5 . W dniu 1 lipca 1988 roku przydzielono drugiego wikarego ks. Zdzisława Berlińskiego .

Dnia 17 lipca 1988 roku przywiezione zostały dzwony ufundowane przez parafian. Zostały wykonane w firmie rodziny Felczyńskich w Przemyślu . Uroczyste poświęcenie dzwonów nastąpiło w dniu 26 sierpnia 1989 roku w Uroczystość Matki Boskiej Częstochowskiej .

W dniu 23 października 1989 roku z Urzędu Miejskiego pozwolenie na budowę Domu Katechetycznego, a od dnia 15 października 1990 udostępniono pomieszczenia do nauki uczniom klas I-III Szkoły Podstawowej oraz mieszkania dla księży pracujących w parafii.

2. MIEJSCE KULTU I DUSZPASTERZE PARAFII.

W niniejszym rozdziale wiele uwagi poświęciłem Kościołowi parafialnemu pod wezwaniem Bł. Michała Kozala BM w Pruszczu Gdańskim, a zwłaszcza etapom jego budowy i wyposażenia. W dwóch paragrafach omówiłem duchowieństwo parafialne oraz obsadę funkcji organisty, a w ostatnim działalności Rady Parafialnej.

2.1. Kościół parafialny pod wezwaniem bł. Michała Kozala BM.

Kościół położony w centrum ciągle rozbudowującego się Osiedla Wschód przy ulicy Orzeszkowej 5.

Od 1989 roku po zatwierdzeniu przez władze państwowe granic działki parafialnej, wspólnota pruszczańska przygotowała się do budowy domu katechetycznego z plebanią, a następnie świątyni

W dniu 11 czerwca 1993 roku przystąpiono do budowy kościoła, którego projektantem jest inż. arch. Tadeusz Skwiercz z Gdyni.

W 1993 roku zalano fundamenty i postawiono ściany, a już 28 czerwca 1994 roku postawiono główną konstrukcję, 23 lipca tegoż roku przystąpiono do montażu elementów wieży.

W roku 1995 przeprowadzono dalsze prace budowlane na dachu, wstawiono okna i wytynkowano wnętrze świątyni. Kościół pokryty został dachówką.

Dnia 5 czerwca 1995 roku zamontowano na wieży kościoła trzy dzwony ufundowane przez parafian w 1988 roku, wykonane przez firmę Felczyńskich z Przemysła .

Noszą następujące imiona, największy z nich o imieniu „bł. Michał Kozal” waży 870 kg. Umieszczono na nim napisy na rewersie: W rocznicę ustanowienia parafii p.w. bł. Michała Kozala w Pruszczu Gdańskim 1988. Na awersie widnieje napis: bł. Michał Kozal „Święty Patronie-módl się za nami”. Drugi, „Matka Boża Częstochowska” waży 540 kg i posiada napis na rewersie: W dziesiątą rocznicę Pontyfikatu Papieża Polaka Jana Pawła II Pruszcz Gdański – 1988 i na awersie: Matko Boża Częstochowska – módl się za nami. Na ostatnim ważącym 280 kg umieszczono napisy, na rewersie: Dzwony ufundowane przez parafian Pruszcza Gdańskiego 1988 i na awersie: Święta Królowo Jadwigo- módl się za nami .

11 czerwca 1995 roku, po dwóch latach budowy ks. Arcybiskup Tadeusz Gocłowski dokonał poświęcenia kościoła i wmurowania kamienia węgielnego.

Długość świątyni wynosi 34,60 m, szerokość 31,24 m a wysokość 22,00 m

W prezbiterium po obu stronach umieszczono obrazy Matki Bożej Częstochowskiej i bł. Michała Kozala. Na ścianie bocznej umieszczono obraz Jezusa Miłosiernego ufundowany przez parafian w roku 2002, jako wotum po rekolekcjach. W tylnej części kościoła po prawej stronie umieszczono figurę Świętego Antoniego ufundowaną przez Rodzinę Franciszkańską, a z lewej strony figurę Matki Bożej Fatimskiej, która jest pamiątką beatyfikacji Franciszka i Hiacynty w dniach 12 i 13 maja 2000 roku. Fundatorem figury jest ksiądz proboszcz Jerzy Pobłocki.

W 1996 roku wykonano stropy podwieszane, a kilkanaście rodzin z parafii ufundowało witraże, które przedstawiają poszczególne tajemnice Różańca Świętego. W prezbiterium, po lewej stronie witraż przedstawia patrona parafii. Witraże zaprojektowała i wykonała Olga Czorno z Ukrainy . Zainstalowano także ogrzewanie zakrystii i salek na zapleczu kościoła, ułożono terakotę, wymalowano kościół i zaplecze, wykonano drzwi dębowe do kościoła.

W kolejnym roku wyposażono prezbiterium w nowe sedilia. Zamontowano krzyż w prezbiterium oraz zawieszono figurę ukrzyżowanego Chrystusa, którą wykonał rzeźbiarz Marek Zagórski z Rokcina koło Starogardu Gdańskiego, której fundatorami są Krystyna i Edward Piotrowscy.

Ustawiono szczyt wieży z krzyżem, wykonano elewacje świątyni i chodnik przed Kościołem .

W 1998 roku zainstalowano ogrzewanie podłogowe w prezbiterium, wyłożono tam też marmurową posadzkę.

W następnym roku ułożono kostkę brukową wokół świątyni, założono rabaty kwiatowe oraz posadzono krzewy ozdobne. Do kościoła wstawiono nowe ławki oraz cztery nowe konfesjonały wykonane przez Józefa Borowskiego z Pszczółek. W roku 2000 położono kafelki na schodach, a w połowie roku zainstalowano tabernakulum projektu Marka Malinowskiego z Gdańska.

Konsekracji świątyni pod wezwaniem bł. Michała Kozala BM w dniu 1 października 2000 roku dokonał ks. Arcybiskup Tadeusz Gocłowski Metropolita Gdański w asyście 38 kapłanów i licznie zgromadzonych wiernych, łącznie z przedstawicielami władz administracyjnych powiatu, miasta i gminy, także właścicielami różnych firm pruszczańskich .

W roku 2001 zamontowano Stacje Drogi Krzyżowej wykonane przez artystę rzeźbiarza Władysława Koszarka z Bukowiny Tatrzaskiej, zostały one ufundowane przez kilkanaście rodzin z parafii.

W kolejnym roku parafia zakupiła organy, które przeniesione zostały z likwidowanego kościoła protestanckiego z Essen. Organy zostały wykonane w 1951 roku w firmie niemieckiego organmistrza Gregora Stehlhuta. Są to organy mechaniczne, posiadają 19 głosów, 3 głosy językowe oraz 16 głosów labialnych. Stół gry zawiera 2 manualy oraz system pedałow. Nad stołem gry umieszczone są 3 sekcje hautwerk, czyli zestaw przyrządów służących do zmiany rejestrów. Z tyłu za organistą znajdują się rickpostive, które posiada 6 głosów, z czego również 1 głos piszczały językowej o barwie renesansowego instrumentu-szałamaji. Najdonośniejszy głos uruchamiany jest z pedałów i posiada on barwę puzonu. Rekonstrukcję, instalację oraz strojenie instrumentu wykonał organmistrz ze Szczecina Krzysztof Urzykowski pod nadzorem profesora Romana Peruckiego, a elementy stolarki drewnianej wykonał Józef Borowski. Instrument umieszczono na chórze znajdującym się nad głównym wejściem do kościoła. Organy uroczystie poświęcił ks. Arcybiskup Tadeusz Gocłowski w dniu 16 czerwca 2002 roku. W prezbiterium kościoła znajduje się również ambona, lichtarze, krzyż procesyjny, paschał i siedzenia dla celebransa i usługujących. Kościół posiada dwie zakrystie, wyposażone w nowe funkcjonalne meble. Nad obiema zakrystiami na I i II piętrze znajdują się salki katechetyczne .

Tak szybka budowa i wyposażenie Kościoła możliwe było dzięki wytrwałości ks. proboszcza Jerzego Pobłockiego oraz hojności parafian.

Należy podkreślić, że w ciągu ostatnich dwóch lat został wybudowany nowy kościół parafialny, kosztem olbrzymiego wysiłku, troski i wielkiej sprawności organizacyjnej ks. proboszcza, dużej ofiarności oraz modlitewnego wsparcia wszystkich parafian.

2.2. Proboszcz.

Proboszcz jest własnym pasterzem zleconej sobie parafii, podejmującym pasterską troskę o powierzoną mu wspólnotę pod władzą biskupa diecezjalnego. Powołany jest do uczestnictwa w posłudze Chrystusa, ażeby dla tejże wspólnoty wykonywał zadania nauczania, uświęcania i kierowania, przy współpracy także innych prezbiterów i diakonów oraz niosących pomoc wiernych świeckich, zgodnie z przepisami prawa .

Pierwszym proboszczem parafii pod wezwaniem bł. Michała Kozala BM w Pruszczu Gdańskim został ksiądz Jerzy Pobłocki, jako syn Józefa i Zofii. Urodził się 11 października 1947 roku w Gdańsku-Oliwie.

Po ukończeniu liceum w 1965 roku wstąpił do Gdańskiego Seminarium Duchownego. Rok później został powołany do odbycia służby wojskowej w Bartoszycach, w wojsku przebywał razem z ks. Jerzym Popiełuszką. Po odbyciu służby wojskowej w roku 1968 powrócił do Seminarium, gdzie kontynuował naukę.

W roku 1972 ukończył studia teologiczne i przyjął święcenia kapłańskie w dniu 29 października 1972 roku z rąk Biskupa Kazimierza Kluza. Jako młody kapłan rozpoczął pracę w Pruszczu Gdańskim w parafii pod wezwaniem Matki Bożej Nieustającej Pomocy, a potem od 1974 roku pracował jako wikary w Nowym Dworze Gdańskim.

Od 1975 roku przez cztery lata był wikariuszem parafii w Gdańsku Jelitkowie. W latach 1979-1986 był administratorem parafii Gnojewo z rezydencją w Starej Kościelnicy.

Od 1986 roku był proboszczem parafii w Starej Kościelnicy. Od 1980 roku pełnił funkcję wicedziekana dekanatu Nowy Staw, a od 1986 roku dziekana dekanatu malborskiego.

Dnia 15 grudnia 1987 roku został proboszczem parafii pod wezwaniem bł. Michała Kozala BM w Pruszczu Gdańskim.

W dniu 29 października 1997 roku w XXV rocznicę święceń ks. Jerzy Pobłocki otrzymał tytuł kanonika honorowego Kapituły Archikatedralnej Gdańskiej za całokształt swojej działalności.

Dnia 22 czerwca 2001 roku otrzymał tytuł kanonika gremialnego Kapituły Kolegialnej Gdańskiej przy kolegiacie p.w. Serca Jezusowego w Gdańsku-Wrzeszcz .

Ksiądz Jerzy Pobłocki okazał się doskonałym budowniczym, wybudował kościół z plebanią w Szymankowie, rozpoczął budowę kościoła filialnego w miejscowości Stogi Malborskie. W Pruszczu Gdańskim wybudował Dom Katechetyczny z plebanią i Kościół pod wezwaniem bł. Michała Kozala BM, zadbał o jego piękne wyposażenie. Poszczególne elementy i szczegóły znajdujące się w Kościele, jak również wokół niego świadczą o wielkim zaangażowaniu ks. proboszcza. Prócz tego, że ks. Jerzy Pobłocki jest budowniczym kościoła, to także organizatorem dobrze funkcjonującej parafii .

2.3. Księża wikariusze 1988-2003.

Jak mówi kodeks prawa kanonicznego wikariusz parafialny z racji urzędu zobowiązany jest wspomagać proboszcza w całej posłudze parafialnej, z wyjątkiem odprawienia Mszy Świętej za lud, a także zgodnie z prawem zastępować proboszcza, jeśli sprawa tego wymaga .

W dekrecie Presbyterorum Ordonis czytamy: uczta eucharystyczna stanowi zatem ośrodek zgromadzenia wiernych, któremu przewodniczy prezbiter. Prezbiterzy zatem nauczają wiernych składać Bogu Ojcu w ofierze Mszy Świętej boską zertwę i z nią ofiarować swoje życie. W duchu Chrystusa Pasterza nauczają ich, by z sercem skruszonym poddawali swe grzechy kościołowi w sakramencie pokuty, tak aby z dnia na dzień coraz bardziej nawracali się do Boga. Oni to przez chrzest wprowadzają ludzi w Lud Boży, przez sakrament pokuty jedną grzeszników z Bogiem i Kościołem; przez olej chorych krzepią cierpiących, przede wszystkim zaś przez odprawianie Mszy sakramentalnie składają ofiarę Chrystusa .

Do parafii p.w. bł. Michała Kozala BM początkowo przydzielono tylko proboszcza. Jednak już 1 stycznia 1988 roku przydzielono dodatkowego kapłana, a od 1 lipca 1988 roku drugiego

wikarego. Od 1 lipca 1995 roku z uwagi na zwiększającą się liczbę wiernych do parafii przydzielono trzeciego wikariusza .

W parafii wikariusze szczególnie zajmowali się pracą z młodzieżą i dziećmi, prowadzili grupy duszpasterskie. Nawracali wiernych w sakramencie pokuty, zajmowali się sprawowaniem Eucharystii, Sakramentu Pokuty, Chrztu i asystowali przy zawieraniu Sakramentu Małżeństwa. Księża przygotowywali dzieci do pierwszej Komunii Świętej i młodzież do Bierzmowania. Odwiedzali chorych z Najświętszym Sakramentem, z okazji pierwszego piątku miesiąca, świąt Bożego Narodzenia i Wielkanocy. Organizowali wigilię dla osób samotnych i opuszczonych w parafii. Prowadzili nauczani religii w szkołach i głosili Ewangelię w czasie homilii. Organizowali pielgrzymki i wypoczynek letni dla dzieci, młodzieży. Wszystkie formy pracy duszpasterskiej księża wikariusze prowadzą także dziś .

Księża wikariusze dbali także o organizację aktywnego wypoczynku parafian. Ksiądz Piotr Tworek był pierwszym organizatorem wyścigów kolarskich odbywających się na terenie parafii, w których brały udział dzieci, młodzież i dorośli. Kolejne wyścigi organizowali ksiądz Andrzej Wilczewski i ksiądz Marcin Czeropski .

Poniższa tabela zawiera nazwiska księży wikariuszy oraz czas ich pracy w parafii .

Tabela 1.

Wykaz księży wikariuszy pracujących w parafii bł. Michała Kozala BM w Pruszczu Gdańskim w latach 1988 – 2003.

NAZWISKO I IMIĘ	DATA ŚWIĘCEŃ	CZAS PRACY W PARAFII
Ks. Piotr Tworek	15.05.1987	01.01.1988 do 24.06.1993
Ks. Zdzisław Berliński	23.01.1983	01.07.1988 do 23.06.1990
Ks. Andrzej Wilczewski	19.05.1990	23.06.1990 do 01.07.1995
Ks. Andrzej Kosowicz	17.05.1986	24.06.1993 do 27.06.1996
Ks. Tomasz Czerniawski	21.05.1994	01.07.1995 do 01.11.1996
Ks. Marcin Czeropski	27.05.1995	01.07.1995 do 26.06.1999
Ks. Jarosław Olewnik	22.05.1993	27.06.1996 do 20.04.2006
Ks. Wojciech Paszko	21.05.1994	26.06.1997 do 01.08.2005
Ks. Andrzej Lignowski	20.06.1998	26.06.1999 do 28.06.2003
Ks. Mieczysław Aszyk	22.06.1996	28.06.2003 do nadal
Ks. Krzysztof Sroka	22.06.1996	01.08.2005 do nadal

2.4. Organiści.

Konstytucja o liturgii świętej mówi: czynności liturgiczne przybierają godniejszą postać, gdy służba Boża odbywa się uroczyście ze śpiewem, przy udziale asysty i czynnym uczestnictwie wiernych .

Pierwszym organistą parafii p.w. bł. Michała Kozala został Stanisław Sikorski. Był emerytowanym organistą z parafii p.w. Matki Bożej Nieustającej Pomocy, zamieszkały na terenie nowo utworzonej parafii. Urodził się 26 czerwca 1917 roku w Busku .Trzyletnią szkołę dla organistów przy katedrze we Lwowie ukończył egzaminem 15 czerwca 1934 roku . Po utworzeniu parafii p.w. bł. Michała Kozala BM pracował nadal w miarę swych sił do roku 1989.

Przez kolejne lata rolę organisty pełniło kilka osób, a zmiany przy obsadzie tej funkcji następowały bardzo często .

Kolejnym organistą w latach 1995-2000 był Grzegorz Borosiuk urodzony 26 grudnia 1971 roku w Lublinie. Od 1993 roku łączył pracę w parafii ze studiami na Akademii Muzycznej w Gdańsku, a w 1995 roku ukończył studia i osiadł na stałe na terenie parafii. Obecnie jest dyrygentem chóru, a od 1998 do 2000 roku prowadził scholę dziecięcą .

Od roku 2000 rolę organisty w parafii pełnią: Jacek Draczyński i Ireneusz Łepkowski. Grają codziennie na Mszach Świętych oraz nabożeństwach, obsługują śluby i pogrzeby. Jacek Draczyński urodził się 8 grudnia 1980 w Gdańsku, ukończył Szkołę Muzyczną I stopnia .

Ireneusz Łepkowski urodził się 10 maja 1971 roku, Szkołę Muzyczną I stopnia ukończył w Grajewie. Razem z księdzem Mieczysławem Aszykiem, od 2003 roku opiekuje się młodzieżowym zespołem muzycznym .

2.6. Rada parafialna.

Rada parafialna, której przewodniczy proboszcz parafii ma wspierać i pomagać w trosce duszpasterskiej o parafię .

Pierwsza Rada parafialna powołana została po erekcji parafii, w jej skład weszli: Zdzisław Dubiak, Jan Konopka, Zbigniew Kosiński, Bogdan Kwietniak, Tadeusz Ligenza, Zbigniew Matysiak, Andrzej Melzacki, Krzysztof Zajęc .

Głównym zadaniem, jakie postawiła sobie Rada parafialna było zorganizowanie nowej parafii, budowa tymczasowej kaplicy, Kościoła i Domu Katechetycznego.

W 1998 roku w skład wchodziły osoby: Zdzisław Dubiak, Marek Karbownik, Jan Konopka, Bogdan Kwietniak, Andrzej Miliński, Krzysztof Rokita . Obecnie spotkania Rady parafialnej nie są regularne.

3. DUSZPASTERSTWO W LATACH 1987 - 2003.

W rozdziale tym omówiłem sakramenty święte oraz przedstawiłem szczegółowo liczbę wiernych, którzy w latach 1988-2003 otrzymali poszczególne sakramenty. Przedstawiłem stowarzyszenia i grupy duszpasterskie działające w parafii p.w. bł. Michała Kozala BM.

3.1. Charakterystyka demograficzno-społeczna parafii.

Mieszkańców tego regionu pod względem etnograficznym zalicza się odłamu ludności polsko-lechnickiej. Początkowo tereny Wyżyny Gdańskiej zamieszkiwały plemiona lechnickie, które wchodziły w skład państwa polskiego .

Od czasów prehistorycznych tereny Pomorza Gdańskiego zamieszkiwali Pomorzanie, a w wyniku prześladowań krzyżackich, po roku 1230 pojawili się tu Prusowie, a w drugiej połowie XII wieku pojawili się tu Niemcy .

W okresie reformacji większość mieszkańców stanowili Niemcy, którzy przeszli na protestantyzm. Z biegiem lat liczba katolików wzrastała, a w drugiej połowie XIX wieku w Pruszczu było ich już 545 osób.

Schematyzm Diecezji Chełmińskiej podaje z 1904 roku, że w Pruszczu mieszkało 891 katolików .

Po zakończeniu II Wojny Światowej Pruszcz Gdański zamieszkiwało 2,500 Niemców, około 30 Polaków i niesprecyzowana liczba autochtonów.

Z czasem zmniejszała się ilość ludności pochodzenia niemieckiego, przybywała ludność z odłączonych wschodnich terenów Rzeczypospolitej i centralnej Polski .

W 1958 roku mieszkańcy Pruszcza pochodzili z bardzo wielu regionów Polski, około 10% stanowili repatrianci, 85% ludności przybyło z innych województw, a ludność autochtoniczna stanowiła 5% całości mieszkańców Pruszcza . Z chwilą wyjazdu z Pruszcza ludności pochodzenia niemieckiego prawie wszyscy mieszkańcy to katolicy.

Sprawozdanie duszpasterskie z lat 1946, 1947, 1949, 1950 i 1987 pokazują ciągle zwiększającą się liczbę katolików zamieszkujących Pruszcz Gdański. W roku 1946 w Pruszczu mieszkało 4300 katolików i 200 autochtonów . W następnym roku nastąpił wzrost liczby katolików do 4940, a liczba autochtonów zmniejszyła się do 26. W 1949 roku w Pruszczu Gdańskim zamieszkało 6720 osób, katolików było 6684, ewangelików 12 i 12 świadków jehowy .W roku 1980 w parafii pod wezwaniem Matki Bożej Nieustającej Pomocy katolików było 9350 i w parafii pod wezwaniem Podwyższenia Krzyża Świętego 6500 wiernych .

W 1992 roku ludność parafii bł. Michała Kozala BM wynosiła 8233 osoby, a katolików było 8172, prawosławnych 12, protestantów 8, świadków Jehowy 36, baptystów 2 i 4 muzułmanów . Ludność mieszkańców parafii w 1998 roku wynosiła 8643 osoby, katolików 8575, prawosławnych 15, protestantów 6, świadków Jehowy 36, baptystów 4 i 7 muzułmanów .

Środowisko parafii p.w. bł. Michała Kozala BM jest bardzo zróżnicowane, można je podzielić na kilka grup: rodziny wojskowych, osoby przybyłe z Trójmiasta i okolic oraz ludność mieszkająca na tym terenie od czasów wojny. Budowa kaplicy, a potem domu parafialnego sprawiła dużą integrację wspomnianych środowisk .

Religijność miejscowej ludności przejawia się w chętnym uczestnictwie w Drodze Krzyżowej, Gorzkich żalach, Nowennie do Matki Boskiej Nieustającej Pomocy, nabożeństwach majowych, czerwcowych i październikowych.

W dniu 23 kwietnia 1988 roku do parafii przybyła peregrynująca po Polsce kopia obrazu matki Boskiej Częstochowskiej. Jak podkreśla ksiądz proboszcz Jerzy Pobłocki, że Maryja stała się kamieniem węgielnym dla wspólnoty parafialnej. Szczególnym przejawem religijności jest kilkakrotna peregrynacja obrazu Matki Bożej w poszczególnych rodzinach .

3.2.Sakramenty święte.

Sakramenty są, przeto wyrazem wiary Kościoła, wyznaniem tejże wiary. Przez nie Kościół wypowiada swą wiarę oraz wzywa wiernych do osobistego jej odnowienia, względnie jej odzyskania. Wiara całego Kościoła i samych, rzecz jasna, uczestników zgromadzenia, na pierwszym zaś miejscu szafarza oraz przyjmujących sakrament jest warunkiem nieodzownym do otrzymania owoców życia nadprzyrodniczego . Czynności liturgiczne nie są czynnościami prywatnymi, lecz kultem Kościoła, będącego „sakramentem jedności”, a Kościół to lud święty, zjednoczony i zorganizowany pod zwierzchnictwem biskupów. Dlatego czynności liturgiczne należą do Całego Kościoła, uwidaczniają je i na nie oddziałują. Poszczególnych natomiast jego członków dosięgają w różny sposób, zależnie od stopnia święceń, urzędów i czynnego udziału.

3.2.1. Sakrament chrztu.

Chrzest święty jest fundamentem całego życia chrześcijańskiego, bramą życia w Duchu i bramą otwierającą dostęp do innych sakramentów. Przez chrzest zostajemy wyzwoleni od grzechu i odrodzeni jako Synowie Boży, stajemy się członkami Chrystusa oraz zostajemy włączeni do Kościoła i stajemy się uczestnikami jego posłania. Wierni przez chrzest wcieleni do Kościoła dzięki otrzymanemu znamieniu przeznaczeni są do uczestnictwa w kulcie religii chrześcijańskiej i odrodzeniu jako synowie Boży, zobowiązani są wyznawać przed ludźmi wiary, którą otrzymali od Boga za pośrednictwem Kościoła.

Sakrament chrztu w parafii udziela się zgodnie z przepisami Kodeksu Prawa Kanonicznego i z zachowaniem przepisów wydanych przez Konferencję Episkopatu. Uroczysty Chrzest święty odbywa się zawsze w drugą i czwartą niedzielę miesiąca na Mszy Świętej o godzinie 13.00 oraz dodatkowo w czasie Bożego Narodzenia i na Wielkanoc. Rodzice i rodzice chrzestni są zaproszeni w sobotę przed chrztem na naukę na temat znaczenia i ważności chrztu świętego.

W latach 1988-2003 w parafialnych księgach ochrzczonych zapisano 1739 wiernych.

Liczbę ochrzczonych w parafii p.w. bł. Michała Kozala BM w poszczególnych latach ilustruje tabela nr 2.

Tabela 2.

Liczba chrztów w parafii p.w. bł. Michała Kozala BM w Pruszczu Gdańskim w latach 1988-2003.

L.P.	ROK	LICZBA
1.	1988	151
2.	1989	149
3.	1990	139
4.	1991	149
5.	1992	119
6.	1993	140
7.	1994	88
8.	1995	104
9.	1996	84
10.	1997	84
11.	1998	75
12.	1999	86
13.	2000	93
14.	2001	94
15.	2002	90
16.	2003	94
17.	2004	106
18.	2005	124

3.2.2. Eucharystia.

Naukę Kościoła o Eucharystii jako pamiętce Chrystusa umarłego i zmartwychwstałego wyraził Sobór Watykański II: Zbawiciel nasz podczas Ostatniej Wieczerzy, tej nocy, kiedy został

wydany, ustanowił Eucharystyczną Ofiarę Ciała i Krwi Swojej, aby w niej na całe wieki, aż do swojego przyjścia, utrwalił Ofiarę Krzyża i tak umiłowanej Oblubienicy Kościołowi powierzyć pamiątkę Swej Męki i Zmartwychwstania: sakrament miłosierdzia, znak jedności, węzeł miłości, ucztę paschalną, w której spożywamy Chrystusa, w której dusza napęlnia się łaską i otrzymuje zadatek przyszłej chwały . W Najświętszej bowiem Eucharystii zawiera się całe duchowe dobro Kościoła, a mianowicie sam Chrystus, nasza Pascha i chleb żywy, który przez Ciało swoje ożywione i ożywiający Duchem Świętym daje życie ludziom, zapraszając ich i doprowadzając w ten sposób ofiarowane razem z Nim samych siebie i wszystkich rzeczy stworzonych .

Kościół zobowiązuje wszystkich wiernych do uczestnictwa w niedzielę i święta w boskiej liturgii lub w odprawieniu liturgicznej chwały Bożej, zgodnie z przepisami czy zwyczajami własnego obrządku oraz do przyjmowania Eucharystii przynajmniej raz w roku. Ten nakaz winien być wypełniany w okresie Wielkanocnym, chyba, że dla słusznej przyczyny wypełnia się go w innym czasie w ciągu roku . Dlatego każdy obchód liturgiczny, jako dzieło Chrystusa-Kapłana i Jego Ciała, czyli Kościoła, jest w najwyższym stopniu świętą, a żadna inna czynność kościoła nie dorównuje jej skutecznością z tego samego tytułu i w tym samym stopniu .

Msza święta stanowi centrum i szczyt życia Kościoła partykularnego, jakim jest parafia. Jest ona kontynuacją paschalnego misterium Jezusa Chrystusa, zawiera w sobie wielorakie formy obrzędowe, które odpowiadają życiowej sytuacji człowieka i obrazuje różny sposób działania łaski Bożej w jego życiu. Eucharystia jest uobecnieniem jedynej ofiary Jezusa Chrystusa, dzięki której Kościół oddaje kult publiczny Bogu, otrzymuje łaski i prowadzi wiernych do chwały nieba .

Celebracja eucharystii obejmuje zawsze głoszenia słowa bożego, dziękczynienie składane Bogu Ojcu za wszystkie jego dobrodziejstwa, a zwłaszcza za dar Jego Syna, konsekracja chleba i wina oraz uczestniczenie w uczcie liturgicznej przez przyjmowanie Ciała i Krwi Pana . Przyjęcie Ciała i Krwi Chrystusa pogłębia zjednoczenie komunikującego z Panem, gładzi grzechy powszednie i zachowuje od grzechów ciężkich ponieważ zostają umocnione więzi miłości między komunikującym a Chrystusem, przyjmowanie tego sakramentu umacnia jedność Kościoła Mistycznego Ciała Chrystusa .

Eucharystia, a zwłaszcza Msza Święta niedzielna ma wyjątkowe znaczenie dla całego Kościoła .

Od 1987 roku Msze Święte w parafii p.w. bł. Michała Kozala odprawiają się o następujących godzinach:

Dla dorosłych o godz. 7.00, 10.00, 13.00 i 18.00

Dla młodzieży o godz. 8.30 i dzieci o godz. 11.30

Natomiast w dni powszednie odprawiana jest Msza Święta o godz. 6.30, 7.00 i 18.00, w tygodniu jest też Msza Święta dla młodzieży w czwartki o godz. 19.00 i dla dzieci w piątki o godz. 16.30 . Taki stan trwa do dnia dzisiejszego.

W Kościele parafialnym w dni powszednie wydaje się ok. 40 Komunii Świętych, w niedzielę rozdziela się około 670. Dużo dzieci i młodzieży przystępuje do Komunii Świętej w pierwsze dni miesiąca. W pierwszy piątek miesiąca wydaje się około 750 komunii. Natomiast po rekolekcjach i misjach świętych liczba osób pełnie uczestniczących w Eucharystii zwiększa się. Podobnie jest w okresie świąt Bożego Narodzenia i Wielkanocy .

Szczególne troska duszpasterska, zmierzająca do pogłębienia i należytego pielęgnowania życia eucharystycznego wyraża się w przygotowaniu dzieci do Pierwszej Komunii Świętej. Przyjęcie dzieci do Pierwszej Komunii Świętej jest w parafii wielkim świętem. Na ten dzień kościół jest dekorowany kwiatami i symbolami eucharystycznymi.

Główna ceremonia odbywa się o godz. 9.30, a o godz.16.00 dzieci pierwszokomunijne wraz z rodzicami gromadzą się na specjalnym nabożeństwie, po którym otrzymują pamiątkowe obrazki i modlitewniki.

Do Pierwszej Komunii Świętej do roku 1993 były dopuszczane dzieci klas III Szkoły Podstawowej. Najwięcej dzieci przyjęło Pierwszą Komunię Świętą w roku 1993, ze względu na jednoczesne przystąpienie dzieci z klas II i III Szkoły Podstawowej. Od roku 1994 do Pierwszego Pełnego udziału w Ofierze Mszy świętej przystępują dzieci klas II Szkoły Podstawowej.

Poniższa tabela dostarcza bliższych informacji na ten temat.

Tabela 3.

Liczba dzieci przyjętych do Pierwszej Komunii Świętej w parafii p.w. bł. Michała Kozala BM w Pruszczu Gdańskim w latach 1990-2003 .

L.P.	ROK	LICZBA
1.	1988	-----
2.	1989	-----
3.	1990	155
4.	1991	166
5.	1992	154
6.	1993	351
7.	1994	161
8.	1995	185
9.	1996	175
10.	1997	198
11.	1998	153
12.	1999	198
13.	2000	187
14.	2001	144
15.	2002	141
16.	2003	143
17.	2004	
18.	2005	

3.2.3. Sakrament bierzmowania.

Sakrament bierzmowania, który wyciska charakter i przez który ochrzczeni, postępując na drodze chrześcijańskiego wtajemniczenia, są ubogaceni darem Ducha Świętego i doskonale łączą się z Kościołem, umacnia ich i ściślej zobowiązuje, by słowem i czynem byli świadkami Chrystusa oraz szerzyli wiarę i jej bronili . Przez sakrament bierzmowania wierni jeszcze ściślej wiążą się z Kościołem, otrzymują szczególną moc Ducha Świętego i zobowiązani są, jako prawdziwi świadkowie Chrystusowi do szerzenia wiary słowem i uczynkiem oraz do bronienia jej . Konstytucja Sacrosanctum Consilium mówi nam, że obrzęd bierzmowania należy rozpatrywać i w ten sposób ująć, aby się jasno uwydatnił ścisły związek tego sakramentu z całym wtajemniczeniem chrześcijańskim .

W latach 1988-2000 w Diecezji Gdańskiej do sakramentu bierzmowania przystępowała młodzież klas VII Szkoły Podstawowej, a od roku 2002 klas III Gimnazjum.

W roku 2001 sakramentu bierzmowania w parafii p.w. bł. Michała Kozala BM nie udzielono.

Przygotowanie w bierzmowania odbywa się w ramach katechizacji szkolnej i w Kościele parafialnym. Młodzież, przez dziewięć dni poprzedzających uroczystość uczestniczy w Nowennie do Ducha Świętego. Księża troszczą się o stronę duchową kandydatów, co wyraża się w organizowaniu w przeddzień uroczystości spowiedzi dla młodzieży mającej przyjąć sakrament bierzmowania, świadków i ich rodzin.

Tabela.4.

Liczba osób bierzmowanych w parafii p.w. bł. Michała Kozala BM w Pruszczu Gdańskim w latach 1989-2003.

L.P	ROK	SZAFARZ	LICZBA
1.	1989	Bp. T. Gocłowski	121
2.	1990	Bp. Z. Pawłowicz	141
3.	1991	Bp. T. Gocłowski	152
4.	1992	Bp. Z. Pawłowicz	190
5.	1993	Bp. T. Gocłowski	147
6.	1994	Bp. Z. Pawłowicz	184
7.	1995	Bp. Z. Pawłowicz	209
8.	1996	Bp. T. Gocłowski	234
9.	1997	Bp. T. Gocłowski	220
10.	1998	Bp. Z. Pawłowicz	222
11.	1999	Bp. Z. Pawłowicz	220
12.	2000	Bp. T. Gocłowski	214
13.	2001	-----	-----
14.	2002	Bp. Z. Pawłowicz	176
15.	2003	Bp. T. Gocłowski	192
16.	2004	Bp.Z. Pawłowicz	214
17.	2005	Bp. T. Gocłowski	178

3.2.4. Sakrament małżeństwa.

Małżeńskie przymierze, przez które mężczyzna i kobieta tworzą ze sobą wspólnotę całego życia skierowaną ze swej natury na dobro małżonków oraz urodzenie i wychowanie potomstwa, zostało między ochrzczonej podniesione przez Jezusa Chrystusa do godności sakramentu .

W Piśmie Świętym czytamy, że mężczyzna i kobieta zostali stworzeni wzajemnie dla siebie: „Nie jest dobrze, żeby mężczyzna był sam”. Bóg daje mu niewiastę, „ ciało z jego ciała”, to znaczy istotę równą mu i bliską, jako „pomoc pochodzącą od Pana”. „Dlatego to mężczyzna opuszcza ojca swego i matkę swoją i łączy się ze swoją żoną tak ściśle, że stają się jednym ciałem”(Rdz. 2,24). Jezus wskazuje, że oznacza nienaruszalną jedność ich życia, przypominając jaki był „na początku” zamysł Stwórcy: „A tak już nie są dwoje lecz jedno ciało(Mt.19,6) .Konstytucja Lumen gentium mówi nam, że z małżeństwa chrześcijańskiego wywodzi się rodzina, a w niej rodzą się nowi obywatele społeczności ludzkiej, którzy dzięki łasce Duch Świętego stają się przez chrzest synami Bożymi, aby

lud Boży przez wieki. W tym domowym niejako Kościele rodzice przy pomocy słowa i przykładu winni być dla dzieci swych pierwszym zwiastunem wiary i pielęgnować właściwe każdemu z nich powołanie, ze szczególną zaś troskliwością powołanie duchowe. Małżeństwo opiera się na zgodzie obu między osobami prawnie do tego zdolnymi i jest aktem woli, w którym mężczyzna i kobieta w nieodwołalnym przymierzu wzajemnie się sobie oddają i przyjmują w celu stworzenia małżeństwa.

W parafii p.w. bł. Michała Kozala BM przygotowanie do sakramentu małżeństwa prowadzone są poprzez katechezy w klasach gimnazjalnych i w szkole średniej. Nauki przedślubne dla narzeczonych odbywają się w parafii p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego w Pruszczu Gdańskim przy ulicy Wojska Polskiego 37. Organizowane są wspólnie przez parafie dekanatu Pruszcz Gdański, spotkania odbywają się przez cztery wtorki.

Dla osób, które nie ukończyły katechizacji w zakresie szkoły średniej organizowane są, co roku kursy przedmałżeńskie, które prowadzi ks. proboszcz Jerzy Pobłocki. Oprócz tego w parafii odbywają się spotkania w biurze parafialnym i poradnictwie rodzinnym. Liczbę zawartych małżeństw w latach 1988-2003 przedstawia tabela

Tabela.5.

Liczba zawartych małżeństw w parafii p.w. bł. Michała Kozala BM w Pruszczu Gdańskim w latach 1988-2003

L.P.	ROK	LICZBA
1.	1988	22
2.	1989	19
3.	1990	33
4.	1991	24
5.	1992	20
6.	1993	38
7.	1994	25
8.	1995	30
9.	1996	29
10.	1997	39
11.	1998	25
12.	1999	41
13.	2000	42
14.	2001	28
15.	2002	34
16.	2003	33
17.	2004	35
18.	2005	37

3.2.5. Sakrament pokuty.

Sakrament pokuty jest źródłem łaski, pomagającej zerwać z grzechem i jego skutkami. Dzięki rozgrzeszeniu udzielonemu przez szafarza chrześcijanin otrzymuje od Boga odpuszczenie grzechów popełnionych po Chrzcie Świętym i dostępuje pojednania z Kościołem, któremu grzesząc zadał ranę. Człowiek w skutek swojej grzesznej natury nieustannie potrzebuje przebaczenia i

pojednania z Bogiem. Jest to możliwe w sakramencie pokuty. Ci, którzy przystępują do sakramentu pojednania, otrzymują od miłosierdzia Bożego przebaczenia zniewagi wyrządzonej Bogu . W katechezie obok świadomości społecznych skutków grzechu należy wiernym wpoić właściwą naturę pokuty, która polega na znienawidzeniu grzechu jako obrazy Bożej. Należy też zwrócić uwagę na rolę Kościoła w dziele pokuty i kłaść większy nacisk na potrzebę modlitwy za grzeszników .

Nawrócenie grzesznego chrześcijanina, chociaż jest wydarzeniem zdecydowanie osobistym, dokonuje się za wstawiennictwem Kościoła: Kościół go również osądza, ocenia oraz podaje mu warunki pełnej komunii ze świętymi. Ten, kto ma władzę, interweniuje, a jego działanie dokonuje pojednania grzesznika nie tylko ze wspólnotą, ale i z Bogiem .

Okazję do spowiedzi świętej stwarza się wiernym w dni powszednie pół godziny przed Mszą Świętą ranną i wieczorową, a także przed i w trakcie każdej Mszy Świętej w niedzielę. Okazja do spowiedzi świętej jest też w czasie każdego pogrzebu . W okresie Wielkiego Postu i Wielkanocy, na zakończenie rekolekcji do posługi w konfesjonale zaprasza się księży z dekanatu. Wielu wiernych do spowiedzi przystępuje przed pierwszym piątkiem miesiąca, a dzieci i młodzież także przed rozpoczęciem i na zakończenie roku szkolnego. Przed pierwszym piątkiem harmonogram spowiedzi jest podawany w czasie niedzielnych ogłoszeń parafialnych i wygląda następująco: dzieci klas III od godz.15.00, uczniowie klas IV i V od godz. 15.30, klasy VI i I Gimnazjum o godz.16.00, klasy II i III Gimnazjum oraz młodzież od godz.18.30, dla dorosłych od godz.17.00.

3.2.6. Sakrament chorych.

Sakramentu namaszczenia chorych mogą udzielać tylko kapłani. Istota celebracji tego sakramentu polega na namaszczeniu ciała i rąk chorego. Głównym skutkiem sakramentu namaszczenia chorych jest zjednoczenie chorego z męką Chrystusa dla jego własnego dobra oraz dla całego Kościoła. Innym ważnym skutkiem przyjęcia tego sakramentu jest umocnienie, pokój i odwaga, by przyjmować po chrześcijańsku cierpienia choroby lub starości jak również przygotowanie na przyjście do życia wiecznego . Namaszczenia chorych, poprzez które Kościół wiernych niebezpiecznie chorych powierza Chrystusowi cierpiącemu i uwielbionemu, ażeby ich podtrzymał i zbawił, udziela się poprzez namaszczenie ich olejem i wypowiedzenie słów przypisanych w księgach liturgicznych . Przez święte chorych namaszczenie i modlitwę kapłanów cały Kościół poleca chorych cierpiącemu i uwielbionemu Panu, aby ich podźwignął i zbawił, a nadto zachęca ich, aby łącząc się dobrowolnie z męką i śmiercią Chrystusa, przysparzali dobra Ludowi Bożemu .

Na wezwanie rodziny ciężko chorych parafian odwiedza się indywidualnie z posługą sakramentu chorych. W każdy pierwszy piątek miesiąca przed południem księża odwiedzają chorych w ich domach. W pierwszy piątek miesiąca w parafii p. w. Bł. Michała Kozala BM odwiedza się 67 chorych, a w okresie Wielkanocnym średnio 75 chorych .

3.2.7. Sakrament kapłaństwa.

Chrystus przez sakrament święceń wyciska stały charakter, który upodabnia przyjmującego święcenia kapłańskie do Chrystusa Kapłana. Dzięki temu sakramentowi kapłani są ustanowieni świętymi szafarzami, którzy wypełnić w imieniu Chrystusa potrójną funkcję: nauczania, uświęcania i kierowania . Urząd prezbiterów, jako związany z biskupstwem uczestniczy we władzy, mocą której sam Chrystus ciało swoje buduje, uświęca i rządzi. Dlatego też kapłaństwo prezbiterów zakłada

wprawdzie sakramenty chrześcijańskiego wtajemniczenia, zostaje jednak udzielone przez ten specjalny sakrament, mocą którego prezbiterzy dzięki namaszczeniu Ducha Świętego zostają naznaczeni w szczególnym znaczeniu i tak upodabniają się do Chrystusa Kapłana, aby mogli działać w zastępstwie Chrystusa Głowy .

Powołania kapłańskie i zakonne świadczą o głębokości życia religijnego parafian oraz o pracy duszpasterzy. Parafia p.w. bł. Michała Kozala BM w omawianym okresie wydała czterech kapłanów, a do klasztoru wstąpiły dwie niewiasty.

W parafii Błogosławionego Michała Kozala BM pamięta się o modlitwie za kapłanów i o kolejne powołania kapłańskie i zakonne.

Pierwszym powołaniem kapłańskim był ksiądz Waclaw Sutkowski. Urodził się 8 grudnia 1954 roku w Sztumie. W Kronszewie- województwo białostockie, ukończył Szkołę Podstawową, w 1970 roku wraz z rodziną przeprowadził się do Pruszcza Gdańskiego. Naukę kontynuował w Technikum Budowy Okrętów w Gdyni, a w 1980 roku wstąpił do Zgromadzenia Księży Pallotynów. Postulat odbył w Ząbkowicach Śląskich, a studia w Ołtarzewie, gdzie w maju 1988 roku otrzymał święcenia kapłańskie. Mszę Świętą prymicyjną odprawił dnia 5 czerwca 1988 roku. Po święceniach skierowany został do Ożarowa, a w 1990 roku udał się misje na Białoruś. Obecnie jest proboszczem w Woronowie, gdzie wybudował Kościół .

Kolejnym powołaniem kapłańskim jest ksiądz Wojciech Niemczyk, urodzony 20 kwietnia 1967 roku w Gdańsku. Szkołę Podstawową ukończył w 1982 roku, dalej naukę kontynuował w Szkole Zawodowej Gazownictwa i w Technikum Metalowym w Gdańsku, gdzie uzyskał świadectwo dojrzałości. W 1988 roku wstąpił do Gdańskiego Seminarium Duchownego. 21 maja 1994 roku w Gdańsku został wyświęcony na kapłana, a od 21 czerwca 1994 roku pracuje jako wikariusz w parafii p.w. Św. Apostołów Piotra i Pawła w Gdańsku Jelitkowie .

Ksiądz Jarosław Piotrowski urodził się 20 listopada 1969 roku w Kościerzynie. Szkołę Podstawową ukończył w 1984 roku. W latach 1984-1989 uczył się w Technikum Budowlanym w Gdańsku. Do Pruszcza Gdańskiego wraz z rodziną przeprowadził się w roku 1986. W latach 1989-1995 studiował w Gdańskim Seminarium Duchownym. Świecenia kapłańskie przyjął 27 maja 1995 roku w Gdańsku. Pierwszą jego placówką duszpasterską jest parafia p.w. Chrystusa Zbawiciela w Gdańsku Osowej .

Kolejnym kapłanem wywodzącym się z parafii jest ksiądz Aleksander Piotrowski, młodszy brat księdza Jarosława. Urodził się w Gdańsku 30 kwietnia 1974 roku. Szkołę Podstawową ukończył w Gdańsku w roku 1989. Kontynuował naukę w Technikum Budowlanym w Gdańsku. Do Gdańskiego Seminarium Duchownego wstąpił w roku 1994, a 17 czerwca 2000 roku został wyświęcony na kapłana. Jako neoprezbiter został skierowany do parafii p.w. Ducha Świętego w Gdyni Obłuzu. 1 lipca został skierowany na studia stacjonarne na Papieskim Uniwersytecie Auselianum w Rzymie .

Piotr Lempart urodził się 5 lutego 1982 roku w Gdańsku, Szkołę Podstawowa nr1 w Pruszczu Gdańskim ukończył w roku 1997. W latach 1997-2001 naukę kontynuował w Liceum Ogólnokształcącym nr 1 w Pruszczu Gdańskim. W 2001 roku wstąpił do Gdańskiego Seminarium Duchownego, obecnie jest na III roku studiów .

Pierwszym żeńskim powołaniem zakonnym jest s. Rafaela Danuta Fijałkowska, córka Anny i Ryszarda, urodziła się 4 maja 1969 roku w Gdańsku. W 1983 roku ukończyła Szkołę Podstawową nr 1, a 1989 roku Technikum Ogrodnicze w Pruszczu Gdańskim. Po ukończeniu Kolegium Teologicznego w Gdyni w 1994 roku wstąpiła do Zgromadzenia Sióstr Wynagrodzicielek Najświętszego Oblicza. Postulat odbyła w Leśniów-Zorki, a nowicjat w Otwocku, gdzie dnia 26 lipca

1997 roku złożyła pierwszą Profesję Zakonną. Pracuje w Lublinie z dziećmi, a śluby wieczyste złożyła 2 sierpnia 2002 roku. Studiuje pedagogikę przedszkolną na Uniwersytecie Marii Curie – Skłodowskiej w Lublinie .

3.2.8. Pogrzeby.

Pogrzeb chrześcijański nie udziela zmarłemu ani sakramentów, ani sakramentaliów, gdyż zmarły znajduje się poza porządkiem ekonomii sakramentalnej. Pogrzeb jest jednak obrzędem liturgicznym kościoła . Wierni zmarli powinni otrzymać pogrzeb kościelny zgodnie z przepisami prawa. Pogrzeb kościelny , w którym Kościół wyprasza duchową pomoc zmarłym, okazuje ich ciału i równocześnie żywym niesie pociechę nadziei, należy odprawić z zachowaniem przepisów liturgicznych . Kościół, który jak matka nosił sakramentalnie w swoim łonie chrześcijanina podczas jego ziemskiej pielgrzymki, towarzyszy mu na końcu jego drogi, by oddać go „w ręce Ojca”. Ofiaruje on Ojcu, w Chrystusie dziecko jego łaski i w nadziei składa w ziemi zasiew ciała, które zmartwychwstanie w chwale. Błogosławieństwa, które ją poprzedzają i po niej następują są sakramentaliami .

Pogrzeb zmarłych w parafii mają z reguły charakter religijny, sprawowana jest Msza Święta i pogrzeb z udziałem kapłana .

Tabela.6.

Liczba pogrzebów w parafii p.w. bł. Michała Kozala BM w Pruszczu Gdańskim w latach 1988-2003

L.P.	ROK	LICZBA
1.	1988	38
2.	1989	46
3.	1990	37
4.	1991	44
5.	1992	44
6.	1993	58
7.	1994	63
8.	1995	45
9.	1996	57
10.	1997	46
11.	1998	61
12.	1999	52
13.	2000	55
14.	2001	59
15.	2002	53
16.	2003	45
17.	2004	53
18.	2005	52

3.3. Misje święte i rekolekcje.

Właściwie przeżywanie świąt Bożego Narodzenia oraz Zmartwychwstania Pańskiego wymaga gruntownego przygotowania. Odbywa się one przez rekolekcje i sakrament pokuty. Rekolekcje w parafii są przeprowadzane corocznie. Misje natomiast należą do ważniejszych wydarzeń religijnych w każdej parafii. Z zasady przeprowadzono je raz na dziesięć lat Ich celem jest zmiana oblicza duchowego parafii i pogłębienie życia religijnego parafian. Na całość misji składają się nauki o zasadniczych prawdach wiary i moralności, nabożeństwa, spowiedź i Komunia Święta oraz błogosławieństwo krzyżem misyjnym .

Pierwsza misja parafialna w parafii p.w. bł. Michała Kozala BM w Pruszczu Gdańskim odbyła się w dniach 16-23 kwietnia 1988 roku. Przeprowadzili je księża Kanonicy Regularni z Krakowa. Misja ta poprzedziła przybycie do parafii peregrynującej po Polsce kopii cudownego obrazu Matki Bożej Częstochowskiej .

Ks. proboszcz Jerzy Pobłocki podkreśla, że Maryja stała się kamieniem węgielnym dla całej wspólnoty parafialnej . Jako wotum wdzięczności za nawiedzenie parafii przez Maryję nauczyciele ufundowali kopię obrazu Matki Bożej Częstochowskiej, a parafianie kielich, puszkę oraz komplet ornatów w różnych kolorach.

Kolejne misje parafialne odbyły się dziewięć lat później i trwały w dniach 11-17 maja 1997 roku. Prowadzili je Księża Werbiści z Pieniężna. Jako wotum wdzięczności za odbyte misje parafianie ufundowali drewniany krzyż, który ustawiono na placu kościelnym przed wejściem do świątyni. Po ich zakończeniu dnia 17 maja 1997 roku do parafii przybyły Relikwie Świętego Wojciecha .

W sposób szczególny do jubileuszu roku 2000 przygotowała się społeczność 49 Pułku Śmigłowców Bojowych. Wojskowi i członkowie ich rodzin odbyli misje, a w dniu 22 października 1999 roku parafię nawiedził obraz Matki Bożej Hetmanki Żołnierza Polskiego, który peregrynował po parafiach wojskowych w Polsce. W kościele parafialnym odbywały się nabożeństwa, a 26 października procesjonalnie przeniesiono obraz na lotnisko wojskowe w Pruszczu Gdańskim, gdzie została odprawiona Msza Święta. Uroczystościom przewodniczył Biskup polowy Wojska Polskiego ksiądz generał Sławoj Leszek Głódź, który przybył do Pruszcza Gdańskiego w dniu 24 października 1999 roku.

Rekolekcje w parafii bł. Michał Kozala BM odbywały się systematycznie, rekolekcje w Wielkim Poście odbywają się, co roku, a w okresie Adwentu, co dwa lata. Rekolekcje dla dorosłych, dzieci i młodzieży odbywają się osobno .

3.4. Katechizacja.

Obowiązek nauczania i głoszenia Dobrej Nowiny spoczywa na całym Kościele. Odnosi się to nie tylko do duszpasterzy, ale również dla każdego wiernego świeckiego, który przez chrzest i bierzmowanie został przez Boga przeznaczony do apostołstwa i do pomocy, aby Boże orędzie dotarło do wszystkich ludzi na całym świecie i zostało przez nich przyjęte .

Nauczanie jest najważniejszym zadaniem Kościoła. Kościół w swej nauczycielskiej misji zawsze pamięta o słowach Najlepszego Nauczyciela: Idźcie i nauczajcie wszystkie narody, udzielając im chrztu w imię Ojca i Syna i Ducha Świętego. Uczcie je zachowywać wszystko, co wam powiedziałem(Mt.28, 19-20.)

Pierwszą i podstawową szkołą wiary jest dom rodzinny, gdzie rodzice mają obowiązek słowem i przykładem formować dzieci w wierze i praktyce życia chrześcijańskiego .

Jedną z wielu form nauczania w Kościele jest katecheza. Katecheza, która przekazuje orędzie Boże powinna obejmować wszystkich chrześcijan, dzieci i młodzież, jak również dorosłych .

Głównym celem katechizacji jest pogłębianie i rozwój wiary. Początkowo katechizacja dzieci i młodzieży parafii p.w. bł. Michała Kozala BM odbywała się w domu parafialnym Matki Bożej Nieustającej Pomocy przy ulicy Chopina 3.

W październiku 1990 roku parafia ukończyła budowę własnego domu katechetycznego. Sytuacja w katechizacji zmieniła się z chwilą powrotu religii do szkół w 1990 roku . Powróciła sytuacja z okresu przedwojennego i zaraz po wojnie. Na terenie parafii istniał Zespół Szkół Ogólnokształcących nr 1, w skład, którego wchodziła Szkoła Podstawowa nr 1 i Liceum Ogólnokształcące nr 1.

Religii uczyły dwie siostry zakonne, księża wikariusze i katechetka świecka . W roku 1998 na terenie parafii istniał Zespół Szkół Ogólnokształcących nr 1 oraz Szkoła Podstawowa nr 4. Zajęcia z religii prowadzi księża wikariusze oraz cztery katechetki świeckie odpowiednio przygotowane w wyższych szkołach teologicznych .

Po reorganizacji sieci szkół w 1999 roku na terenie parafii istnieją: Szkoła Podstawowa nr 4 przy ulicy Kasprowicza oraz jej oddział dla klas 0-III przy ul. Westerplatte, Gimnazjum nr 2 przy ul. Kasprowicza, Zespół Szkół Ogólnokształcących nr 1 przy ul. Niemcewicza 1 w skład, którego wchodzi Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcące. Obecnie zajęcia z religii w szkołach świeckich prowadzi osiem katechetek i księża wikariusze .

Katechizacja dzieci i młodzieży, przy licznej frekwencji utrzymana jest na dobrym poziomie, przez odpowiednio liczny zespół doświadczonych księży i katechetów. Atmosfera w szkołach jest życzliwa ze strony dyrekcji i nauczycieli, istnieje dobra współpraca wychowawcza z nauczycielami i rodzicami. Katecheza sakramentalna w parafii obejmuje większość dzieci i młodzieży i jest realizowana zgodnie z programem diecezjalnym

3.5. Pielgrzymki parafialne.

O pielgrzymkach, które miały i mają miejsce w parafii p.w. Bł. Michała Kozala BM dowiadujemy się z sprawozdań wizytacyjnych. W 1991 roku odbyły się następujące pielgrzymki: Lourdes 18-28 lipiec brało w niej udział 50 osób, w dniach od 30 sierpnia do 9 września 100-osobowa pielgrzymka do Rzymu. Także 100-osobowa grupa pielgrzymów udała się do Rzymu w dniach 18 do 28 października. Do Ziemi Świętej i Egiptu udało się 50 osób w dniach 29 września do 13 października 1992 roku . Do Grecji śladami św. Pawła udała się 50-osobowa pielgrzymka w dniach 12-22 października 1993 roku .

Każdego roku odbywają się przynajmniej cztery pielgrzymki z różnymi grupami parafian do Częstochowy. Corocznie są przynajmniej trzy pielgrzymki do Lichenia. Poza tym do tradycji w parafiach zalicza się coroczne uczestnictwo wiernych w pieszych pielgrzymkach do sanktuariów Matki Boskiej Trąbkowskiej w Trąbkach Wielkich i Świętego Wojciecha w Świętym Wojciechu .

3.6. Stowarzyszenia i grupy duszpasterskie.

Kościół jest organizmem nadprzyrodzonym, którego głową jest Chrystus. Wszyscy, poprzez chrzest stali się jego członkami. Po Soborze Watykańskim II, szczególną uwagę zwrócono na Jego wspólnotowy charakter, posługując się przy tym określeniem: Lud Boży. Treść pojęcia „Lud Boży”

obejmuje tak kapłanów, jak i ludzi świeckich. Każdy z członków tych grup ma odrębne zadanie do spełnienia i własną odpowiedzialność za cały Kościół. Święty Sobór wzywa więc usilnie w imię Pana wszystkich świeckich, by chętnie, wielkodusznie i skwapliwie odpowiedzieli na wołanie Chrystusa, który w tej godzinie natarczywie ich zapraszana natchnieniem Ducha Świętego. Młodzi niech uważają to wyzwanie za skierowane szczególnie do siebie i niech je przyjmą z zapalem i wielkodusznie. Świeccy mogą spełniać rozmaite posługi, urzędy i funkcje, przysługujące im w obrębie liturgii, przekazywania wiary i wewnątrz pasterskich struktur Kościoła, czyniąc to zgodnie ze swym specyficznym świeckim powołaniem, które różni się od posługi urzędowej.

3.6.1. Żywy Różaniec.

Jedną z najstarszych i najbardziej rozpowszechnionych form duszpasterskich jest „Żywy Różaniec”. W 1987 roku na terenie parafii p.w. Bł. Michała Kozala BM istniało dziewięć róż Żywego Różańca, każda składa się z 15 członkiń. Przed erygowaniem parafii wszystkie róże prowadziły swą działalność przy parafii Matki Bożej Nieustającej Pomocy. Spotkania członkiń Żywego Różańca odbywają się w każdą pierwszą niedzielę miesiąca o godz.17.00.

W 1998 roku na terenie parafii działało 10 Róż Żywego Różańca, razem należy 150 osób. Opiekunem Żywego Różańca jest ksiądz kanonik Jerzy Pobłocki.

3.6.2. Ministranci.

Wspólnota ministrantów parafii p.w. bł. Michała Kozala BM zawiązała się zaraz po jej erygowaniu. Pierwszym opiekunem ministrantów i aspirantów został ks. Piotr Tworek, a prezesem ministrantów Wojciech Niemczyk. Jego następcą został Marek Miłosz.

W 1990 roku opiekunem został ks. Andrzej Wilczewski. Ministranci i aspiranci spotykali się na zbiórkach, które odbywały się raz w tygodniu. Prezesem ministrantów w tym roku został Mariusz Sobiech, a jego zastępcami Aleksander Piotrowski i Marcin Laren. W 1992 roku grono ministrantów liczyło 36 osób, podzieleni byli na trzy grupy: ministrantów starszych, młodszych i aspirantów-kandydatów.

Grupa ministrantów starszych liczyła 12 osób, ministrantów młodszych 11 osób i 14 aspirantów.

Przy Ołtarzu Pańskim ministranci pełnią służbę w każdą niedzielę oraz dwa razy w powszednie dni tygodnia. W okresie wakacyjnym organizowane były wyjazdy wypoczynkowe, a w ciągu roku ministranci rozgrywali mecze koszykówki i piłki nożnej, brali udział w dekanalnym i diecezjalnym zjeździe ministrantów. Wielokrotnie brali udział w diecezjalnych pielgrzymkach ministrantów na Jasną Górę.

Od roku 1995 opiekunem ministrantów był ks. Marcin Czeropski, a w 1996 roku prezesem został Waldemar Ronowicz, jego zastępcami byli Marcin Chyła i Piotr Lempart. Grono ministrantów w 1998 roku liczyło już 45 osób. Służba liturgiczna podzielona była w tym czasie na ministrantów starszych, których było 12, młodszych 21 i aspirantów 21.

Ministranci poznawali kościoły Wyżyny Gdańskiej podczas wielu wycieczek rowerowych. Raz w roku organizowana była Msza Święta dla rodziców ministrantów, po której miało miejsce spotkanie w salce ministranckiej. W trzecią Niedzielę Adwentu odbywało się uroczyste dopuszczenie do służby liturgicznej poprzedzone kursem przygotowawczym.

Ks. Wojciech Paszko jest opiekunem ministrantów od 1999 roku, a prezesem został Piotr Lempart, jego zastępcami byli Michał Chyła i Paweł Fijałkowski. Od 2001 roku prezesem

ministrantów jest Daniel Bak. w 2003 roku liczba ministrantów wynosiła 37, młodszych jest 26, a aspirantów 6, ministrantów starszych 5. Spotkania ministrantów odbywają się w soboty o godz.9.30. W gronie ministrantów parafii p. w. Bł. Michała Kozala BM umocniło się kilka powołań kapłańskich. Z tego grona wywodzi się ks. Wojciech Niemczyk, ks. Aleksander Piotrowski oraz kleryk Piotr Lempart.

3.3.3. Ruch Światło – Życie.

Wspólnota utworzona została w 1991 roku, jej moderatorem był ks. Piotr Tworek. Była to około 30 osobowa grupa młodzieży. W ciągu roku spotykali się raz w tygodniu na spotkaniach i w czwartki na Mszy Świętej.

Wspólnota oazowa była aktywnie zaangażowana w życie parafialne. W czasie Wielkiego Postu poszczególne grupy prowadziły Drogę Krzyżową, w czasie rekolekcji wystawiała pantomimę, a w październiku Nabożeństwa Różańcowe. Młodzież uczestniczyła w imprezach diecezjalnych tj. Niedziela Palmowa, Dni Skupienia i Nocne Czuwania.

W 1992 roku wspólnotę tworzyło pięć grup oraz jedna grupa dzieci- przyjaciele oazy .

3.3.4. Wspólnota Ewangelizacyjno-Charytatywna „Życ to Chrystus”

„Życ to Chrystus” jest wspólnotą o charakterze Odnowy w Duchu Świętym, działa w ramach Katolickiego Stowarzyszenia na rzecz Wspierania Działa Ewangelizacji „Jezus Żyje”. Swoje początki Wspólnota miała w Ruchu Światło – Życie, działającym przy parafii. W 1997 roku po rekolekcjach ewangelizacyjnych w Straszynie, zainicjowano grupę modlitewna o charakterze Odnowy w Duchu Świętym. Spotkania modlitewno – formacyjne odbywały się w soboty, początkowo liczba uczestników wynosiła około 20 osób. Ale już w 1998 roku, Wspólnota liczyła ponad 50 osób. Członkami wspólnoty są osoby dorosłe i młodzież . Członkowie Wspólnoty, biorą udział i sami organizują rekolekcje ewangelizacyjne. Odpowiedzialnym za Wspólnotę jest ks. Jarosław Olewnik, a obecnie Wspólnota „Życ to Chrystus” liczy 42 osoby. Spotkania formacyjne odbywają się w piątki po Mszy Świętej o godzinie 18.00 .

3.3.5. Kościelna Służba Porządkowa Semper Fidelis.

Decyzją Księdza Biskupa Gdańskiego z dnia 28 lutego 1987 roku została powołana Kościelna Służba Porządkowa Semper Fidelis. Zadaniem jej było chronienie Jego Świątobliwości Ojca Świętego w czasie Pielgrzymki do Ojczyzny, utrzymanie religijnego klimatu w miejscach sprawowania nabożeństw oraz utrzymanie porządku w czasie przejazdu Namiestnika Chrystusowego. Członkowie Wspólnoty brali czynny udział we Mszy Świętej sprawowanej przez Jana Pawła II na Zaspie w dniu 12 czerwca 1987 roku. Po erygowaniu parafii bł. Michała Kozala BM, wspólnota rozpoczęła działalność w nowej parafii. Członkowie Wspólnoty wielokrotnie uczestniczyli w pielgrzymkach do Świętego Wojciecha, na Jasną Górę i do Lichenia.

Kościelna Służba Porządkowa Semper Fidelis przyczynia się do utrzymania porządku i religijnego klimatu wszystkich uroczystości i nabożeństw, które odbywają się w parafii. Opiekunem Wspólnoty jest Ksiądz Proboszcz Jerzy Pobłocki . W 2003 roku liczba członków Semper Fidelis wynosiła 12 mężczyzn.

3.3.6. Stowarzyszenie Rodzin Katolickich

Zgodnie ze statutem celem Stowarzyszenia jest wspomaganie jego członków w kształtowaniu ich życia małżeńskiego i rodzinnego zgodnie z zasadami Ewangelii wyrażonymi w nauce Kościoła Katolickiego zwłaszcza w adhortacji apostolskiej Jana Pawła II „Familiaris Consortio”. Do zadań i sposobów działania Stowarzyszenia należy: reprezentowanie interesów rodzin katolickich wobec władz publicznych, troska o realizację w życiu społecznym Karty Praw Rodziny, troska o zachowanie życia ludzkiego od poczęcia do naturalnej śmierci i o właściwe warunki jego rozwoju, praca wychowawcza-oświatowa wśród dzieci, młodzieży i rodziców, a także prowadzenie przedszkoli, szkół i uczelni, na podstawie odrębnych przepisów prawa, podejmowanie inicjatyw społecznych, gospodarczych i politycznych, mających na celu wszechstronną pomoc rodzinie, w tym popieranie rozwoju SKOK, dla uzyskania tanich kredytów i korzystnych lokat przez członków Stowarzyszenia, organizowanie prelekcji, sympozjów, zgrupowań formacyjnych i innych form działalności mających na celu m.in. podnoszenie kultury życia małżeńskiego i rodziny oraz innych działalności propagujących w społeczeństwie idee Stowarzyszenia, prowadzenie działalności wydawniczej, naukowej, kolportażowej oraz publicystyki radiowej i telewizyjnej, prowadzenie kursów i szkoleń w zakresie wiedzy ogólnej i zawodowej, organizowanie ośrodków, obozów, kolonii dla dzieci, wczasów dla rodziców i schronisk organizowanie imprez kulturalno-rozrywkowych i rekreacyjnych, organizowanie okresowych spotkań członków zwyczajnych zainteresowanych omawianiem problematyki związanej z realizacją celów statutowych, wspieranie odpowiedniej i odpowiedzialnej edukacji prorodzinnej, proekologicznej i prozdrowotnej, prowadzenie działalności gospodarczej, tworzenie agend gospodarczych, umożliwiających prowadzenie działalności podstawowej, działanie społeczne ogółu członków na rzecz Stowarzyszenia i w miarę możliwości i potrzeby na rzecz parafii, przy których działają koła, przez członków zwyczajnych, niesienie pomocy moralnej i prawnej rodzinom, szczególnie wielodzietnym i zagrożonym przez współczesne choroby społeczne oraz samotnym matkom, działanie w łączności z Kościołem Katolicki, w szczególności przez asystenta kościelnego zatwierdzonego przez Metropolitę Gdańskiego oraz duchowych doradców spośród kapłanów pełniących posługę w archidiecezji, promowanie Sanktuarium Matki Bożej Brzemiennej poprzez emblemat wyróżniający nasze Stowarzyszenie wśród innych organizacji, a w pieczęci SRKwAG-jest wizerunek M.B. Brzemiennej Gdańska –Matemblewa, współpracowanie z krajowymi i międzynarodowymi organizacjami o tym samym lub podobnym profilu działania, co nasze Stowarzyszenie, obchodzenie np. rocznic 40, 45, 50-lecia chrześcijańskiego pożycia małżeńskiego.

Podczas Mszy Świętej w kościele p.w. bł. Michała Kozala BM w maju 1998 roku do stworzenia koła w parafii zachęcał dr Henryk Góra, prezes Stowarzyszenia Rodzin Katolickich Archidiecezji Gdańskiej. Po zakończeniu Mszy Świętej deklarację wypełniło kilkanaście osób. Na pierwszym zebraniu wybrano zarząd w następującym składzie: Jan Malek – przewodniczący, Zenon Przegienda – sekretarz, Maria Góralska – skarbnik. Ustalono, że spotkania członów koła odbywać się będą w każdy pierwszy wtorek miesiąca. Opiekunem duchowym został ks. proboszcz Jerzy Pobłocki. Dokonał on poświęcenia kopii figury Matki Bożej Brzemiennej z Matemblewa oraz emblematu koła Stowarzyszenia Rodzin Katolickich w Pruszczu Gdańskim, którego autorem jest artysta rzeźbiarz Ryszard Prill. Dzięki staraniom członków Stowarzyszenia zorganizowano w lipcu 1998 roku wakacje z Bogiem w Lutówku koła Sępolna Krajeńskiego, a we wrześniu wycieczkę do Paryża.

Dnia 10 stycznia 1999 roku odbyło się spotkanie opłatkowe członków koła Stowarzyszenia oraz Skarbników Parafialnych. W spotkaniu wziął udział prezes Henryk Góra, członkowie Związku Sybiraków, Civitas Christiana i Fundacji im. J. Beaumonta. Od 26 czerwca do 9 lipca 1999 roku ponownie zorganizowano wczasy z Bogiem dla dzieci, młodzieży i dorosłych. Wypoczynek połączony z modlitwą dał uczestnikom duchową siłę do nauki i pracy. W dniach 8-12 września 1999 roku odbyła się pielgrzymka do Częstochowy, aby podziękować za opiekę i prosić o dalsze łaski. Od 19 września 1999 roku w salce na plebani rozpoczęła działalność kawiarenka, z której ofiary przeznaczono na działalność kościelnego chóru. W dniu 12 listopada członkowie Stowarzyszenia brali udział w festynie Maryjnym w Gdańsku w Matemblewie.

Nowy rok działalności Stowarzyszenie rozpoczęło od opłatka w dniu 23 stycznia 2000 roku podczas, którego dzieci z naszej parafii przedstawiły Jasełka i wystąpił chór parafialny. Dzięki staraniom członków Stowarzyszenia w dniu 2 kwietnia 2000 roku zorganizowano prelekcję dla rodziców pt: „Odpowiedzialność rodziców za wychowanie dzieci”, która wygłosiła pedagog mgr Teresa Wasilewska. Podczas wakacji dnia 12 sierpnia 2000 roku zorganizowano ognisko dla dzieci, było wiele atrakcji i dobra zabawa. W dniu 8 września 2000 roku członkowie Stowarzyszenia wzięli udział w odpuszczeniu w Trąbkach Wielkich.

Kolejny rok działalności zapoczątkowano udziałem w dniu 14 stycznia 2001 roku w spotkaniu opłatkowym Rady Gdańskich Ruchów Katolickich w Dworze Artusa w Gdańsku. Dnia 21 stycznia 2001 roku Stowarzyszenie Rodzin Katolickich zorganizowało prelekcję historyczną pt: „Historia naszego miasta Pruszcza Gdańskiego” wygłoszoną przez Józefa Krośnickiego. Kolejna prelekcja historyczna miała miejsce 25 marca 2001 roku, którą wygłosił prezes Związku Sybiraków Zdzisław Sawicki. Tradycją Stowarzyszenia stało się organizowanie w czasie wakacji ognisk połączonych z zabawą. Po wakacjach zmieniono zasady działalności kawiarenki, zaczęła działać raz w miesiącu. Wzbogacono jej formułę poprzez wprowadzenie comiesięcznych prelekcji.

Dnia 30 września 2001 roku prelekcję na temat „Błogosławieni Męczennicy II wojny światowej” wygłosiła Bożena Bąk. Kolejna prelekcja pt: „Prymas 1000lecia-Rola w ochronie wartości ludzkich i narodowych” odbyła się 21 października 2001 roku. Dnia 25 listopada Barbara Osowska wygłosiła odczyt na temat: „Pieśń patriotyczna i wojskowa na przestrzeni dziejów”

Działalność Stowarzyszenia w nowym roku rozpoczęła się od uroczystego opłatka w dniu 13 stycznia 2002 roku w czasie, którego śpiewano kolędy. Na kolejnym spotkaniu w dniu 24 lutego pan Długołęcki wygłosił odczyt pt: „Trudności w małżeństwie”. Z okazji Dnia Dziecka zorganizowano zabawę dla dzieci z parafii. W związku z wstąpieniem Polski do Unii Europejskiej dnia 2 czerwca 2002 wygłoszono odczyt na temat „Unii Europejskiej”. Dnia 17 listopada prof. Ida Pfeifer wygłosiła prelekcję pt: „Drogi do niepodległości”.

„Zagrożenie dla współczesnej rodziny, wpływ sekt na młodzież” był tematem odczytu mgr Elżbiety Korowajczyk, który odbył się 8 grudnia 2002 roku. Z ofiar uzyskiwanych podczas działalności kawiarenki wspierano chór kościelny, a z okazji Św. Mikołaja zorganizowano paczki.

W nowym roku 16 stycznia 2003 roku odbyło się spotkanie opłatkowe, a 1 lutego zorganizowano karnawałową potańcówkę. Dnia 4 marca biblista ks. prof. Grzegorz Rafiński wygłosił prelekcję „Małżeństwo jako charyzmat wg św. Pawła”. Z okazji imienin Jana zorganizowano ognisko, podczas którego odbyło się wiele konkursów. W 30 listopada prof. Ida Pfeifer wygłosiła prelekcję historyczną pt: „Co zrobiliśmy z naszą wolnością” .

Koło Stowarzyszenia Rodzin Katolickich przy parafii bardzo pręźnie działa na jej rzecz, organizuje prelekcje, kolonie, ogniska i imprezy towarzyskie dla członków Stowarzyszenia jak, również chętnych parafian. Pamięta o dzieciach i ludziach potrzebujących, wspomagało finansowo

działalność kościelnego chóru. Ks. proboszcz kanonik Jerzy Pobłocki, duchowy opiekun stowarzyszenia jest pełen uznania dla działań koła .

3.3.7. Chór Stowarzyszenia Rodzin Katolickich im. bł. Michała Kozala BM.

Chór parafialny powstał w celu uświetnienia śpiewem Mszy Św. jak również uroczystości kościelnych. Inicjatorami powstania w parafii Chóru było Stowarzyszenie Rodzin Katolickich, które przeznaczyło na ten cel ofiary pieniężne zebrane w prowadzonej kawiarence. Dnia 17 listopada 1999 roku odbyły się zapisy do Chóru, zgłosiło się 14 osób. Dyrygentem został Grzegorz Borosiuk. Inauguracyjny występ w Kościele parafialnym miał miejsce już 22 listopada w dniu świętej Cecylii, patronki chórów kościelnych. Pierwszy koncert Chóru parafialnego odbył się 24 grudnia 1999 roku podczas Pasterki. Ważnym wydarzeniem w historii Chóru był udział w Mszy konsekracyjnej Kościoła p.w. bł. Michała Kozala BM, w czasie której odśpiewano hymn parafii. Słowa hymnu napisała Helena Rybkowska, muzykę skomponował prof. Olczek. Wraz z chórem zaśpiewała Małgorzata Armatowska, dawna mieszkanka parafii, dzisiaj światowej sławy śpiewaczka związana z Filharmonią Narodową w Warszawie. W roku 2001 zmieniono dotychczasowego organistę i jednocześnie dyrygenta.

Nowym dyrygentem została Barbara Ozorowska. Po upływie roku Grzegorz Borosiuk ponownie został dyrygentem Chóru.

W trzecią rocznicę powstania Chór liczył 28 członków, a spotkania odbywały się w poniedziałki i soboty o godz. 18.30.

Chór bierze udział w uroczystościach kościelnych w parafii, jak również patriotycznych obchodach 57 rocznicy powrotu Pruszcza gdańskiego do macierzy. Chórzyści wielokrotnie uczestniczyli w Festiwalach Twórczości Sakralnej w Tczewie, a za aktywny udział otrzymywali dyplomy uznania. Chór kilkakrotnie brał udział w Mszy Św. radiowej. Występował gościnnie w Kościołach w Matemblewie, Gdańsku Kokoszkach, Wiślinie i Pruszczu Gdańskim .

3.3.8. Zespół muzyczny „Michael”.

Grupa muzyczna działająca przy oazie, w ruch Światło-Życie swoje początki miała w parafii p.w. Matki Bożej Nieustającej Pomocy w Pruszczu Gdańskim. Wraz z powstaniem parafii bł. Michała Kozala BM, od 1 września 1987 roku rozpoczęła działalność przy nowej parafii. Swoją nazwę „Michael” zaczerpnęła od imienia patrona parafii.

W pierwszym składzie występowali:

Katarzyna Kordecka-śpiew,
Jarosław Kamath-gitara klasyczna, śpiew,
Olgierd Skirmut-gitara klasyczna, śpiew,
Grzegorz Sulewski-gitara klasyczna, śpiew,
Piotr Dorosz-flet prosty.

W roku 1988 do zespołu dołączyła Agnieszka Buchta-flet poprzeczny i śpiew. Opiekunem zespołu był ks. Piotr Tworek.

Zespół grał w czasie niedzielnej Mszy Św. o godz. 8.30. Uświetniał swoją grą i śpiewem różne uroczystości kościelne: Msze prymicyjne, śluby, bierzmowania, I Komunie Święte i inne.

Poza parafią zespół „Michael” brał udział w:

III Gdańskim Festiwalu Piosenki Religijnej i Patriotycznej Gdańsk Przymorze, gdzie w 1989 roku otrzymał nagrodę publiczności i wyróżnienie duszpasterstwa akademickiego.

II Festiwalu Zespołów Muzycznych, Gdynia Wzgórze Nowotki w 1990 roku

Zespół występował z recitalem kolęd Bożonarodzeniowych w parafii, jak również w parafiach: Matki Bożej Nieustającej Pomocy i Podwyższenia Krzyża Świętego w Pruszczu Gdańskim. Brał udział w uroczystościach odpustowych w kościołach w Trąbkach Wielkich i Rotmance. Występował z koncertami w kościołach dekanatu Pruszcz Gdański, w Suchym Dębnie, Wocławach, Pszczółkach, Łęgowie i Gdańsku Żabiance.

Członkowie zespołu „Michael” odbyli pielgrzymkę po Włoszech.

Obecnie w zespole występują:

Katarzyna Kordecka-Karnath-śpiew,

Jarosław Karnath-gitara klasyczna, śpiew,

Grzegorz Sulewski-gitara klasyczna,

Alicja Jankowska-skrzypce,

Joanna Knitter-śpiew, organy.

Owocem muzycznej działalności zespołu „Michael” są dwie nagrane kasety z pieśniami bożonarodzeniowymi i wielkanocnymi .

Obecnie w parafii funkcjonuje Żywy Różaniec, Wspólnota Ewangelizacyjno charytatywna, Żyć to Jezus, Wspólnota Ministrantów, Młodzieżowy Zespół Muzyczny, Zespół Muzyczny Michael, Kościelna Służba Porządkowa Semper Fidelis, Stowarzyszenie Rodzin Katolickich, Chór Stowarzyszenia Rodzin Katolickich im. Bł. Michała Kozala BM .

ZAKOŃCZENIE

Parafia p.w. bł. Michała Kozala BM, jest parafią istniejącą od 1987 roku, jednak wpływ na jej charakter mają początki duszpasterstwa katolickiego w Pruszczu Gdańskim już z czasów Bolesława Chrobrego.

W związku z rozwojem części wschodniej miasta, zaistniała potrzeba budowy kościoła, pomimo trudności ze strony ówczesnych władz wojewódzkich w Gdańsku, zgodę na budowę nowej świątyni uzyskano w Warszawie. Te początkowe trudności, jak również determinacja księdza Proboszcza Jerzego Pobłockiego i ofiarność parafian, pozwoliły na wybudowanie Domu Katechetycznego z plebanią i kościoła.

W mojej pracy skoncentrowałem się na ukazaniu dziejów katolicyzmu w Pruszczu i jego okolicach, a szczególną uwagę zwróciłem na chwilę urygowania parafii p.w. bł. Michała Kozala BM. Opisałem również etapy budowy kościoła i jego wyposażenia. Uważam, że godnym zaznaczenia jest fakt urygowania parafii w dniu 1 grudnia 1987 roku, a odprawienia pasterki w kaplicy w dniu 24 grudnia 1987 roku przez księdza Proboszcza.

Nie sposób pominąć księży pracujących w tej parafii, którzy przyczynili się i nadal przyczyniają do duchowego rozwoju parafii. Szczególną troską księży otoczone są dzieci i młodzież.

Trzeba wspomnieć również o licznych powołaniach kapłańskich i zakonnych, których budzenie było i jest zasługą księdza proboszcza i księży wikariuszy.

Udało się prześledzić zmiany organizacyjne parafii, zmiany jej posiadania, duszpasterstwo zwyczajne i specjalistyczne. Największym osiągnięciem jest fakt, iż udało się ustalić, zebrać i uporządkować dostępne mi materiały na temat parafii.

Wielu wiernych jest zaangażowanych w działalność grup i stowarzyszeń poprzez włączenie się do akcji społecznej na rzecz ubogich i potrzebujących.

BIBLIOGRAFIA

I. Dokumenty Kościoła.

1. Sobór Watykański II, Konstytucja o Liturgii Świętej „Sacrosanctum Concilium”
2. Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna o Kościele „Lumen Gentium”.
3. Sobór Watykański II, Dekret o Kościołach Wschodnich Katolickich „Orientalium Ecclesiarum”.
4. Sobór Watykański II, Dekret o posłudze i życiu kapłanów „Presbyterorum ordonis”.
5. Jan Paweł II, Adhortacja o katechizacji w naszych czasach, Catechesi tradendae.
6. Jan Paweł II, Adhortacja o powołaniu i misji świeckich w kościele i świecie, Christifidelies Laici.
7. Kodeks Prawa Kanonicznego, 1984.
8. Katechizm Kościoła Katolickiego, 1994.

II Źródła.

2.1. Źródła archiwalne

Archiwum Parafii bł. Michała Kozala BM w Pruszczu Gdańskim (APMK).

Akt erekcji parafii bł. Michała Kozala BM w Pruszczu Gdańskim

Akt darowizny ziemi pod budowę kaplicy z dnia 21.08.1989r

Dekret nominacji księdza Jerzego Pobłockiego na Proboszcza parafii bł. Michała Kozala BM.

Dekrety ustanowienia wikarych w parafii p.w. bł. Michała Kozala BM.

Protokół wizytacji kanonicznej z 7–8 lutego 1998 r.

Sprawozdanie wizytacyjne z wizytacji odbytej w dniach 28–29 listopada 1992 r.

Sprawozdanie wizytacyjne z wizytacji odbytej w dniach 7–8 lutego 1998 r.

Kronika parafii bł. Michała Kozala BM w Pruszczu Gdańskim.

Księga chrztów 1988 – 1991.

Księga chrztów 1992 – 2000.

Księga chrztów 2001 - ....

Księga przyjęć do I Komunii Świętej, 1988 - ....

Księga bierzmowań 1989 – 1997.

Księga bierzmowań 1998 - ....

Księga ślubów 1988 - ....

Księga zgonów 1988 – 2002.

Księga zgonów 2003 - ....

Archiwum parafii Matki Bożej Nieustającej Pomocy w Pruszczu Gdańskim (APMB).

Dekret erekcji wikariatu eksponowanego Podwyższenia Krzyża Świętego w Pruszczu Gdańskim.

Dekret erekcji parafii p.w. Niepokalanego Serca Maryi w Wiślinie.

Dekret erekcji parafii p.w. Św. Jacka Odrowąża w Straszynie.

Kronika parafii Matki Bożej Nieustającej Pomocy w Pruszczu Gdańskim.

Sprawozdanie duszpasterskie z lat 1947, 1949, 1950.

Archiwum Kurii Metropolitalnej Gdańskiej (AKMG).

Akt erekcji parafii Matki Bożej Nieustającej Pomocy, sygn. II KB1.
Sprawozdanie duszpasterskie z dnia 13.05.1947, sygn. III KB, III 61p.
Zezwolenie na budowę kościoła, sygn. II KB 1.

2.2. Źródła drukowane.

Instrukcja dotycząca powrotu religii do szkoły w roku szkolnym 1990 – 1991, W: Pismo Ogólne Biura Prasowego Episkopatu Polski, nr 23, 1990 r. s. 4 – 6.
Schematismus des Bistums Culm mit dem Bischofssitze, Pelplin 1904
Schematyzm Diecezji Gdańskiej, Gdańsk 1969.
Schematyzm Diecezji Gdańskiej, Gdańsk 1980.
Schematyzm Archidiecezji Gdańskiej, Gdańsk 1993.
Schematyzm Archidiecezji Gdańskiej, Gdańsk 1996.
Schematyzm Archidiecezji Gdańskiej, Gdańsk 2001.

III. Opracowania.

Chrzest, Eucharystia, posługiwanie duchowe. Dokument z Limy 1982 Tekst i komentarz, Lublin 1989.
Ciarkowski J., Ambros – Zezula M., Pierwszy był Pruszcz, Pruszcz Gdański 2002.
Baciński A., Zarys dziejów ziemi i diecezji gdańskiej, W: Schematyzm Diecezji Gdańskiej, Gdańsk 1969.
Bogucka M., Gdańsk jako ośrodek produkcyjny w XIV–XVII wieku, Warszawa 1962.
Borowik I., Województwo gdańskie, zarys geograficzno-gospodarczy, Warszawa 1964.
Bugalska H., Toponimia byłych powiatów gdańskiego i tczewskiego, Wrocław 1985.
Życiński A., Polacy w Wolnym Mieście Gdańsku w latach 1920-1933, Wrocław 1978.
Hoffmann W., Chronik des Dorfes Praust, Kreis Danzinger Höhe, Praust 1913.
Jakubek H., Pruszcz Gdański. Informator, Pruszcz Gdański 1994.
Jakubek H., Pruszcz Gdański. Przewodnik, Pruszcz Gdański 1992.
Jasiński K., Utrata Gdańska przez państwo polskie, W: Historia Gdańska, pod red. E. Cieślaka, t. 1, Gdańsk 1978.
Kłoczowski J., Dzieje chrześcijaństwa polskiego, Warszawa 2000.
Kowalewski M., Mały słownik teologiczny, Poznań 1969.
Krośnicka J., Pamięci ks. Prałata Józefa Wałąga, Pruszcz Gdański 2000.
Krośnicka J., Zanim Gdańskie Wyżyny wróciły do Polski, Pelplin 1997.
Krośnicka J., Związek Nauczycielstwa Polskiego. Oświata 1945 – 1980, Pruszcz Gdański 1980.
Kujot S., Kto założył parafie dzisiejszej diecezji chełmińskiej?, Studium Historyczne, „Rocznik Towarzystwa Naukowego w Toruniu”, R. 11, 1904.
[Kś. Fr.] Pruszcz, W: Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich, Red. F. Sulimierski, B. Chlebowski, W. Walewski, t. 9, Warszawa 1988.
Łęga W., Społeczeństwo i państwo gdańsko – pomorskie w XII i XIII wieku, Poznań 1956.
Łoziński I., Pomnik sztuki w Polsce, t. 2, cz. 1, Warszawa 1992.
Łuka L. I., Ziemia Gdańska w okresie wczesnośredniowiecznym od VII w. do poł. X w., W: Historia Gdańska, pod red. E. Cieślaka, t. 1, Gdańsk 1978.
Matynia I., Na szlaku walki i męczeństwa – województwa gdańskiego 1939 – 1945, Gdynia 1967.

Mikosz S., Gdańsk w okresie drugiej wojny światowej 1939 – 1945, W: Historia Gdańska, pod red. E. Cieślaka, t. 4, cz.2, Gdańsk 1978.

Muhl I., Geschichte der Dorfer auf der Danzinger Höhe, Danzinger 1930.

Nowak W., Świętowanie niedzieli, Olsztyn 1996.

Olszewski D., Dzieje chrześcijaństwa w zarysie, Katowice 1982.

Orłowicz M., Ilustrowany przewodnik po Gdańsku wraz z terytorium i Wolnego Miasta Gdańska, Warszawa 1928.

Pawluk T., Prawo Kanoniczne wg Kodeksu Jana Pawła II, t. 2, Olsztyn 1986.

Pelczer M., Województwo gdańskie, W: Miasta polskie w tysiącleciu, pod red. S. Arnolda, Kraków 1965.

Podgórski I., Znaleźiska archeologiczne w Pruszczu Gdańskim „Echo Pruszcza”, 2, 1992, nr 33.

Rola B., Strzelecka I., Pruszcz Gdański i okolice, W: Katalog zabytków sztuki – województwo gdańskie, Warszawa 1986.

Rospand S., Słownik nazw geograficznych Polski zachodniej i północnej, Wrocław 1985.

Rzepecki I., Obraz katolickich szkół elementarnych objętych archidiecezjami gnieźnieńska i poznańską oraz diecezjami chełmińską i warmińską, Poznań 1867.

Samsonowicz H., Dynamiczny ośrodek handlowy, W: Historia Gdańska, pod red. E. Cieślaka, t. 2, Gdańsk 1978.

Silnicki T., Z dziejów Kościoła w Polsce, W: Studia i szkice historyczne, Warszawa 1960.

Spors I., Podziały administracyjne Pomorza Gdańskiego i Słowieńsko–Słupskiego od XII w. do poł. XIV w., Słupsk 1983.

Stachnik R., Die katholischen Kirche in Danzing, Munsrer-Westfalen 1958.

Stankiewicz J., Rozwój przestrzenny i demograficzny Gdańska pod berłem Jagiellonów, W: Historia Gdańska, t.2, pod red. E. Cieślaka, Gdańsk 1978.

Steffen F., Die Diözese Danzing–ihr erster Bischoft Eduard Graf O'Rourke und ihre Katedralkirche zu Oliva, Danzing 1926.

Stępnia H., Ludność Polska w Wolnym Mieście Gdańsku 1920 – 1939, Gdańsk 1991.

Testa B., Sakramenty Kościoła, Poznań 1998.

Wistuba H., Wspólnota parafialna, Olsztyn 1983.

Wojtkowski A., Zabór pruski, W: Pomorze i Ziemia Chełmińska w przeszłości, Poznań 1927.

IV. Czasopisma.

„Echo Pruszcza.”

„Gwiazda Morza.”

V. Relacje ustne.

Grzegorza Borosiuka

księdza proboszcza Ryszarda Bugajskiego

Jacka Draczyńskiego

s. Rafaeli Danuty Fijałkowskiej

Jarosława Karnath

Katarzyny Kordeckiej-Karnath

kleryka Piotra Lemparta

księdza kanonika prałata Stanisława Łada
Ireneusza Łepkowskiego
księdza Wojciecha Niemczyka
księdza Jarosława Olewnika
księdza Wojciecha Paszko
księdza Aleksandra Piotrowskiego
księdza Jarosława Piotrowskiego
księdza proboszcza Jerzego Pobłockiego
księdza Wacława Sutkowskiego
księdza proboszcza Piotra Tworka